

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta

Katedra sociologie a andragogiky

Hana Bitalová

Školský management

ŠKOLNÍ PSYCHOLOG NA STŘEDNÍ ŠKOLE

School psychologist at secondary school

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce: PaedDr. et. Mgr. Věra Facová

Olomouc 2010

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci 31.3.2010

.....

vlastnoruční podpis

Chtěla bych poděkovat PaedDr. et. Mgr. Věře Facové za odborné vedení bakalářské práce, za cenné rady, připomínky a hlavně čas, který mi věnovala.

Anotace

Tato bakalářská práce se v teoretické části zabývá funkcí školního psychologa na střední škole. Od samotné historie, po zákonné stanovení náplně práce, koncepce, až po kritická místa profese. Praktická část hodnotí práci školního psychologa z pohledu žáka střední školy, na základě dotazníkového šetření a na základě analýzy dokumentů vybraných škol. V závěru tato práce odpovídá na otázku využitelnosti a důležitosti školního psychologa na škole.

Annotation

This bachelor's thesis in the theoretical part deals with the functions of school psychologist at secondary school. Beginning with history, statutory job description and an approach to critical points of the profession. The practical part evaluates the work of the school psychologist from the perspective of secondary school students, based on questionnaire investigation and analysis of documents from selected schools. In conclusion, this work answers the question of usefulness and importance of the school psychologist in school.

Obsah

Úvod	3
1 Psychologie jako věda	4
1.1 Uplatnění psychologie ve výchově a vzdělávání	5
2 Historie školní psychologie	6
2.1 Historie školní psychologie ve světě	6
2.2 Historie školní psychologie v České republice	7
3 Školní psychologie v současnosti	9
4 Asociace školní psychologie ČR a SR	10
5 Návrh koncepce školní psychologie	12
5.1 Podoba školní psychologie	12
6 Kritická místa profese	17
6.1 Školní psycholog a ředitel školy	17
6.2 Školní psycholog v systému školy	18
6.3 Školní psycholog a pedagogický sbor	19
6.4 Školní psycholog a jednotlivý učitel	19
6.5 Školní psycholog a práce se školní třídou	20
6.6 Školní psycholog a jednotliví žáci	21
6.7 Školní psycholog a rodiče	21
7 Výchovné vedení a poradenství ve škole	22
8 Stanovení školního psychologa	23
8.1 Standardní činnosti školního psychologa	23
8.2 Standardní činnosti školního speciálního pedagoga	25
9 Adolescence – vývoj od 15 do 20-22 let	27
10 Vybrané objekty pro výzkum	30
10.1 Obchodní akademie a Vyšší odborná škola Valašské Meziříčí	30
10.2 Střední odborná škola Josefa Sousedíka Vsetín	31
11 Zvolené metody pro dosažení cílů	33
11.1 Analýza dokumentů škol	33
11.1.1 Poradenská školní psychologie – Obchodní akademie	33
11.1.2 Školní poradenské pracoviště – SOŠ Josefa Sousedíka	34

11.2	Dotazníkové šetření	35
11.2.1	Dotazníkové šetření na Obchodní akademii s vyhodnocením	36
11.2.2	Dotazníkové šetření na SOŠ Josefa Sousedíka s vyhodnocením	41
12	Souhrnné grafické vyhodnocení dotazníků obou škol	48
	Závěr	54
	Literatura	55
	Přílohy	55
A	DOTAZNÍK pro žáky školy	56
B	Náplň práce školního psychologa – zaměřená na žáky	58
C	Vyhodnocení – Obchodní akademie, Valašské Meziříčí	60
D	Vyhodnocení – Střední odborná škola J. Sousedíka, Vsetín	62

Úvod

Práce psychologa je zajímavou profesí a práce školního psychologa je o to zajímavější, že se na jednom místě ve škole denně schází několik set dětských i dospělých individualit a vytvářet zde atmosféru pohody není určitě snadné. Navíc, co individualita, to jiné výchovné a rodinné prostředí. Pro školního psychologa je to vždy výzva.

Pro mne se dané téma také stalo výzvou. Funkce školního psychologa je ve školách poměrně nová. Já jsem se s ní ve škole již nesetkala a do doby psaní této práce pro mne byl školní psycholog něčím téměř neznámým. Jeho pozice je vytvářena proto, aby dětem a žákům usnadnila cestu školním životem a přiblížila psychologické služby učitelům, žákům a rodičům. Školní psycholog má široké pole působnosti a právě to byl důvod, proč jsem práci zaměřila pouze na jeden jeho směr. Svou pozornost jsem věnovala práci školního psychologa s žáky, protože tato kategorie je mi stále ještě nejbližší a tvoří základ práce školního psychologa ve škole.

Cílem této práce je zhodnocení práce školního psychologa na střední škole v interakci s žákem a v neposlední řadě také zjištění důležitosti školního psychologa ve škole, na základě názorů žáků.

Teoretická část se zabývá historií školní psychologie, koncepcí, kritickými místy profese školního psychologa, jeho zákonným stanovením apod. V praktické části popisují objekty zkoumání, průběh a hlavně výsledky dotazníkového šetření.

1 Psychologie jako věda

Psychologie je věda o prožívání a chování člověka. Zkoumá duševní funkce – vnímání, myšlení, cítění, strukturu „psychického aparátu“, zabývá se měřením různých vlastností jako inteligence, dominance atd. Když už se zkoumá vývoj, pak především v dětství a dospívání; a nikoli vcelku, nýbrž po dílčích liniích, jako je vývoj myšlení nebo kresby.

Psychologie zkoumá činnost člověka, jeho jednání, prožívání, výkony, kterých je schopen atd., případně osobnost jako celek. Užívá metodu pozorování, řízeného rozhovoru, testové metody, zejména dotazníky, testy, výkonové a projektové techniky, zkoumá kresby, deníky, nejrůznější lidské výtvořky. Psychologie nezkoumá mozek, i když je žádoucí, aby spolupracovala s vědami, které ho zkoumají: s anatomii, fyziologií, biochemií a jinými. V psychologii musíme někdy překročit pojem osobnosti a jejích složek, zvláště když zkoumáme vztahy mezi lidmi. Například biodromálně velmi významný vztah mezi žákem a učitelem, to, co se mezi nimi děje, nelze uspokojivě vysvětlit jako součet toho, co se děje „v“ žákovi a „v“ učiteli, i když o obojí se pochopitelně také zajímáme (ŘÍČAN, 2004).

Bylo by nesprávné tvrdit, že moderní psychologie má konečně odpovědi na všechny otázky, které před nás staví vzdělávání. Děti (i učitelé) jsou individualitami a často je nutné studovat je jako individuality, než je při určitých problémech možné navrhnout konkrétní postup. Lidské chování je velice složité a jeho měření a hodnocení působí mnohé obtíže. Je pravda, že právě tato složitost dodává psychologii mnoho z jejího kouzla. Psychologie však pomáhá učitelům rozpoznat činitele, které ovlivňují dětské chování a učení a přispívá jim k vytváření strategií ke zvládnutí úkolů, s nimiž je nutno se vypořádat ve škole. Dále pomáhá učiteli prozkoumat své vlastní celkové profesionální chování a rozpoznat oblasti, kde samo toto chování možná přispělo ke vzniku určitých problémů.

Psychologie nám ukazuje, že nemůžeme plně pochopit žádné dětské chování, pokud také nebudeme zkoumat chování ostatních – učitelů, rodičů, kamarádů ve škole – k danému dítěti. Psychologie nám také pomáhá zodpovědět některé otázky po původu individuálních rozdílů. Tyto odpovědi jsou pro učitele krajně důležité, protože ukazují některé meze vlivu, který může mít výchova a vzdělávání na naše životy. Jsou-li individuální rozdíly z největší části vrozeny, pak vzdělávání může sotva udělat něco víc, než rozvíjet to, co už je dáno. Jestliže však jsou tyto rozdíly hlavně výsledkem působení prostředí, pak má výchova a vzdělávání obrovské možnosti, jak nahradit a změnit následky časných nedostatků a pomoci všem dětem dosáhnout téže vysoké úrovně.

Mezi psychology je obecně zastáván názor, že morální normy a hodnoty jsou ponejvíce naučené struktury, které si malé děti osvojují nejprve od rodičů, později od učitelů, vrstevnických skupin, sdělovacích prostředků a společnosti obecně (FONTANA, 1997).

1.1 Uplatnění psychologie ve výchově a vzdělávání

Uplatnění psychologie ve výchově a vzdělávání má dlouhou a úctyhodnou historii a sahá zpět až k první příležitosti, kdy se dospělí pokusili ovlivňovat chování svého potomstva. Avšak až v poměrně nedávné době získalo spojení těchto dvou předmětů pevný vědecký základ. Až v průběhu přibližně posledních šedesáti let si psychologie vytvořila takovou metodologii a dosáhla takové přesnosti, jaká umožňuje činit spolehlivá zobecnění o dětském chování a poskytnout učiteli informace nezbytné k objektivnímu profesionálnímu rozhodování a hodnocení (FONTANA, 1997).

Jak víme, člověk po psychologické stránce tvoří celek, který nazýváme osobnost. Jde o celek integrovaný, tj. vnitřně souladný, a zároveň přizpůsobený prostředí. Integrace osobnosti však není nikdy dokonalá, jsou v ní protiklady, napětí, rozpory. Soulad i rozpory si můžeme představit jako vztahy mezi složkami osobnosti, které lze nazvat subsystemy, protože jednak jsou složkami celého osobnostního systému, jednak jsou samy složeny z jednodušších komponent (ŘÍČAN, 2004). Osobnost dítěte, jeho schopnost učit se, motivace, sociální chování a postoje ke škole, se všechny utvářejí jako výsledek působení složitého souboru činitelů vztahujících se k sobě navzájem, které začínají působit při narození dítěte (a dokonce ještě dříve) a pokračují v každém okamžiku jeho života. Je-li osobnost zčásti výsledkem dědičnosti, pak má působení učitele své zřejmé meze. Je-li však osobnost převážně získaná, pak tyto meze mohou být volnější. Je třeba si proto zodpovědět otázku, zda je osobnost v něčem předurčená dědičností nebo zda zcela závisí na prostředí. Významné výzkumy ukazují, že genetické činitele mají v lidské osobnosti významnou úlohu (FONTANA, 1997).

2 Historie školní psychologie

Dějiny pedagogiky a školy dokazují, že vždy když některá pedagogická teorie, respektive pedagogický systém, předběhne svou dobu a progresivně razí cestu novým společensko-výchovným cílům, vždy se opírá i o nové pokrokové poznatky psychologie. O potřebě využít psychologii ve výchově, konkrétně ve výchovně-vzdělávací praxi školy, se nikdy nepochybovalo. Dokonce ani stoupenci krajních pedagogických směrů si nemohli dovolit tvrdit, že výchova psychologii nepotřebuje. Psychologický aspekt vyplývá z vlastní podstaty výchovného procesu daného vztahem vychovatel-vychovávaný, ve škole vztahem učitel-žák. Na druhé straně však velmi často existoval problém, v jakém rozsahu uplatnit psychologii ve školní praxi. O vzniku školní psychologie ve světě můžeme zhruba hovořit na přelomu 19. a 20. století. Zrod této psychologické disciplíny je víceméně vyústěním vývoje psychologických a pedagogických myšlenek té doby a jejich aplikace.

Další podmínkou vzniku školní psychologie bylo to, že pod vlivem evolučních teorií vznikla psychologie dítěte a vývinová psychologie, která obrací pozornost na dítě a učí dívat se na něj jako na reálné individuality a nejen jako na „dospělého v malém, nedokonalém vydání.“ Dítě se nepokládá za dítě jen proto, že má málo životních zkušeností, ale je dítětem proto, aby tyto zkušenosti nabylo. Je třeba poznamenat, že vývinoví psychologové nenavazovali pracovní kontakty se školami jen v zájmu výzkumu, ale především proto, aby pomohli škole, učitelům i žákům při řešení některých těžko zvládnutelných vývinových, respektive výchovně-vzdělávacích problémech. Právě tento aspekt pomoci škole je charakteristický pro úsilí a atmosféru, z které se rodí školská psychologie.

Prvotní etapy vývoje školské psychologie se později označovaly za její předhistorii, předvědecké stádium. Za přelomový rok mezi předhistorií školské psychologie a její novější historií, jako samostatného psychologického odvětví, se pokládá rok 1944. Je to rok, kdy se Americká psychologická společnost spojila s Americkou společností aplikované psychologie. Součástí nové organizace se už stala i školní psychologie.

2.1 Historie školní psychologie ve světě

V úsilí podpořit školu a získat pro ni potřebné výzkumné a vědecké podklady na ulehčení a racionalizaci práce se v mnoha zemích, zejména však v USA, Francii, Anglii a Německu zakládaly střediska a ústavy na výzkum dítěte. Na ně navazovala etapa skutečného formování funkce školního psychologa a její uvádění do školní praxe. V roce 1899 se v Chicagu utváří první školský odbor na studium dětí. V Anglii se C. Burt v roce 1907 zasloužil o založení Laboratoria Galtonovského typu v Liverpool. Jako první dostal v roce 1912 úřední titul Školní psycholog. V roce 1913 zřídil první středisko školních služeb v Londýně.

V Ženevě ve Švýcarsku Claparède v roce 1906 zakládá *Seminaire de Psychologie pedagogique* a v Bernu působil a pracoviště školní psychologie v roce 1920 založil Hegg. Oba dva je možno pokládat za průkopníky školní psychologie.

50. léta se ve vývoji školní psychologie obvykle označují za roky hledání její koncepce. 60-tým letům se už připisuje vznik a zrod vlastní koncepce školní psychologie a v USA se utváří Národní společnost školních psychologů. 70. léta se pokládají za roky institucionalizace této psychologické disciplíny, jejího rozvoje jako psychologické specializace a rozpracování odborné profesní přípravy psychologů na tuto specializaci (volně dle HVOZDÍK, 1986).

Školní psychologie byla mezinárodně uznána jako svébytný obor až po druhé světové válce. V roce 1948 zorganizovala UNESCO ve spolupráci s International Bureau of Education průzkum o postavení školní psychologie v 54 zemích světa. V polovině 50. let byly v Evropě identifikovány čtyři typy psychologických služeb poskytovaných škole a dětem. Vývoj školní psychologie byl velmi intenzivní v USA, Velké Británii, Francii a v Německu. V roce 1972 byl vytvořen The International School Psychology Committee. Tato skupina psychologů se snažila o mezinárodní výměnu zkušeností a informací z oblasti školní psychologie, vyhledávala nové pracovní postupy a organizovala výměnu odborníků. V roce 1982 byla na těchto základech ustanovena International School Psychology Association (dále jen ISPA). Tato organizace nyní sdružuje školní psychology z více než 50 zemí světa. Odhaduje se, že ve světě pracuje v současnosti okolo 90 000 školních psychologů. ISPA vypracovala pro své členy mj. etický kodex a podílí se na vytváření profesních standardů. V poslední době se také snaží spolupracovat s členskými zeměmi na formách pregraduální i postgraduální profesní přípravy školních psychologů. Každoročně se také pořádá kolokvium školní psychologie v různých zemích světa, které je místem setkání a výměny informací a praktických zkušeností. Kolokvia konaného pod heslem „Psychologie a vzdělávání“ ve Francii se účastnilo 600 školních psychologů ze 45 zemí světa a mezi účastníky byli i zástupci České a Slovenské republiky (ZAPLETALOVÁ, rok neuveden).

2.2 Historie školní psychologie v České republice

I v Československu při vzniku školní psychologie je vidět úsilí ve výchovně-vzdělávací práci školy více si všimnout dítěte, žáka. Její vznik souvisí s mimořádným nárůstem zájmů o psychologii dítěte.

Přímý vliv na vznik a rozvoj školní psychologie u nás ve 20. a 30. letech měla diskuze, která se v Československu rozvinula po přednášce W. Sterna v roce 1911. V uvedené přednášce autor definuje školního psychologa jako osobu s odborným psychologickým, zejména pedagogicko-psychologickým vzděláním, která pomáhá řešit těžší výchovně-vzdělávací situace ve škole. Požadavek na zavedení funkce školního psychologa do Československých škol se formuloval v rezoluci účastníků psychotechnického kurzu, který uspořádal Spolek středoškolských profesorů v červenci 1933 v Praze. První obsáhlejší publikace z této oblasti vyšla v roce 1934 pod názvem Funkce školního psychologa od autora F. Ohery.

V knize analyzuje vztah školního psychologa k učitelskému sboru, rodičům, ale i k jiným školám, odborným a vědeckým ústavům a zdravotnickým institucím. Podle autora školní psycholog může úspěšně vykonávat svou práci jen tehdy, když má potřebné osobní vlastnosti a když vedle psychologické přípravy má i potřebné pedagogické vzdělání, tj. když se v jeho osobě střetává psycholog s pedagogem a když má alespoň dvanáctiletou učitelskou praxi.

V soustavě výchovného poradenství v ČSSR se vedle speciálně výchovného poradenství a vedle poradenství při volbě studia a povolání počítá i s psychologickým poradenstvím ve vzdělávacím vývinu, který se rozvíjí prostřednictvím oddělení školní psychologie, zejména v krajských a okresních pedagogicko-psychologických poradnách a to po tom, co v roce 1967 vyšel výnos MŠ o zřizování krajských odborných pedagogicko-psychologických poradenských zařízení a co v roce 1970 vyšla směrnice o zřizování okresních pedagogicko-psychologických poraden. Je třeba připomenout, že poprvé se u nás akceptovala školní psychologie jako samostatná psychologická disciplína v roce 1970, kdy se původní název Sekce poradenské psychologie při ČSPS upravuje na název Sekce poradenské a školní psychologie. Významný krok vpřed v tomto směru znamenal i rok 1965, kdy se na Filozofické fakultě UK v Bratislavě vytvořila Katedra pedagogické psychologie (HVOZDÍK, 1986).

Školní psychologie se rozvíjela v bývalém Československu hlavně na Slovensku, kde byla prosazována především prof. Hvozdíkem a prof. Ďuričem. V červnu 1990 byla ustavena Asociace školní psychologie ČSFR, v jejímž čele stanul dr. Anton Furman. Po rozdělení České a Slovenské federace existovala od roku 1993 do roku 1994 pouze Slovenská Asociácia školskej psychológie. Od roku 1990 je Asociácia školskej psychológie (dále jen AŠP) také součástí ISPA. V roce 1993 se konalo mezinárodní kolokvium školní psychologie v Banské Bystrici. Na 3. sjezdu AŠP v roce 1994 bylo schváleno založení společné Asociace SR a ČR. Ve vedení Asociace vystřídal Dr. Furmana postupně prof. J. Mareš, doc. E. Gajdošová, Dr. J. Zapletalová. Od roku 1997 pracuje také česká sekce Asociace školní psychologie. AŠP ČR a SR vydává časopis Školský psycholog pod redakčním vedením profesora J. Mareše (ZAPLETALOVÁ, rok neuveden).

3 Školní psychologie v současnosti

Spontánní poptávka po školním psychologovi je v České republice od roku 1990, a to především na základních školách, ale i na školách zvláštních, středních a vyšších odborných. Počet školních psychologů, kteří pracují na všech typech škol, se stále jen odhaduje, přesné číslo se zatím nepodařilo získat. Důvodem je např., že ředitelé škol zaměstnávají psychology na škole pod různým pracovním zařazením a s využitím různých způsobů financování. Školní psychologové pracují na školách na část úvazku nebo na plný pracovní úvazek. Na částečný pracovní úvazek pracují často poradenští a kliničtí psychologové. Někteří psychologové si doplňují svůj úvazek výukou psychologie (ZAPLETALOVÁ, rok neuveden).

4 Asociace školní psychologie ČR a SR

Působnost Asociace se vztahuje na celé území České republiky. Asociace úzce spolupracuje s Asociací školskej psychológie, pôsobící na území Slovenskej republiky. K tomu slouží analogické stanovy, vzájemné uznávání členství, společné akce, společné publikační aktivity, spolupráce při pregraduálním a postgraduálním vzdělávání školních psychologů.

Výkonný výbor Asociace je sedmičlenný. Skládá se z předsedy, dvou místopředsedů, hospodáře, tajemníka a dvou členů. Tento výbor navrhuje politiku Asociace, její rozpočet, zajišťuje aktivity a naplňování záměrů, které vyplývají z cílů Asociace v souladu s jejími stanovami. Výkonný výbor zasedá minimálně dvakrát během jednoho kalendářního roku. Úkolem Výboru je rozvíjet činnost Asociace v souladu s jejími cíli a stanovami, formulovat návrhy, hledat řešení aktuálních problémů týkajících se školní psychologie a Asociace samotné. Usiluje zejména o formulování zásad vzdělávání, pregraduální a postgraduální přípravy školních psychologů, jakož i zásady výkonu profese školního psychologa v podmínkách daných současným stavem legislativy.

Cíle Asociace jsou:

- Napomáhat správnému využívání psychologie v kontextu výchovy a vzdělávání.
- Podporovat vzájemnou komunikaci mezi pracovníky, kteří se profesionálně zabývají vzděláváním a výchovou dětí a mládeže ve všech typech škol, školských zařízení a ostatních typech výchovných a vzdělávacích institucí.
- Prosazovat využívání služeb školních psychologů ve všech typech škol a školských zařízení.
- Zasadovat se o dodržování psychologických práv dětí a mládeže.
- Spolupracovat při rozvíjení péče o děti a mládež s jinými organizacemi a institucemi, které mají ve svém programu podobné cíle jako Asociace.
- Vytvářet a iniciovat vzdělávací programy, které budou zabezpečovat vysokou profesionalitu výkonu práce školních psychologů.
- Vydávat odborný časopis, odborné publikace, psychodiagnostické metody, metodické materiály, sborníky ze sjezdů a odborných akcí. (Stanovy AŠP – Česká sekce, rok neuveden).

Předseda Asociace školní psychologie ČR a SR Doc. PhDr. Jiří Mareš, CSc., se obrátil na Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR s žádostí o podporu v záležitostech zakotvení institutu školního psychologa do systému výchovného poradenství na základních a středních školách a nalezení možnosti, jak finančně odměňovat školní psychology,

kteří již na školách působí.

Svou žádost odůvodňuje tím, že již v předválečném Československu se funkce školního rádce-psychologa promýšlela již ve 30. letech (prof.C.Stejskal), UNESCO doporučilo zavádět tuto funkci již po roku 1945. Ve většině vyspělých zemí již tento institut úspěšně funguje.

Ve své žádosti zdůrazňuje, že posláním školního psychologa je poskytování služeb v první linii poradenské práce, úzce spolupracovat s pedagogicko-psychologickými poradnami a speciálními pedagogickými centry, které tvoří druhou linii. Cílem je doplnit chybějící články systému. Náplní práce je nejen individuální práce se žáky jako jednotlivci, ale též práce se skupinami žáků majících obdobné problémy, práce s celými třídami a práce s rodiči žáků. Navíc přistupuje práce s jednotlivými učiteli, učitelskými sbory apod. Těžiště práce je v primární prevenci, školní psycholog však provádí také prevenci sekundární a částečně terciární. Výhodou jeho služeb je, že pracuje přímo ve školním prostředí, zná problémy škol „zevnitř“, může je – ve spolupráci s ředitelem školy – cíleně ovlivňovat. Zachycuje problémy v rané fázi a má možnost je operativně řešit, což se osvědčuje právě u sociálně-patologických jevů a drogové problematiky. Pro žáky jsou jeho služby výhodné mj. proto, že mohou pomoc psychologa vyhledat hned v okamžiku, kdy zjistí, že se nedokáží s problémem vyrovnat. Žák psychologa zná, je mu dostupný, odpadá objednávání, odpadají dlouhé čekací doby, odpadá dojíždění. Zvyšuje se pravděpodobnost, že žák a rodiče služeb skutečně využijí (MAREŠ, rok neuveden).

Školní psychologie pomáhá aplikovat obecné psychologické poznatky na školní praxi a poskytuje různé psychologické služby všem, přímým i nepřímým, účastníkům výchovně vzdělávacího procesu: učitelům, žákům i jejich rodičům. Zabývá se všemi dětmi, nejenom těmi, které mají nějaké školní potíže. Pomáhá žákům a studentům zlepšit jejich práci a chování ve škole a učitelům v jejich profesním rozvoji a uplatnění. Má širší oblast působení než školní poradenská psychologie (VÁGNEROVÁ, 2005).

5 Návrh koncepce školní psychologie

Návrh koncepce školní psychologie dává doporučení, týkající se vymezení místa a podoby školní psychologie. Tato doporučení jsou koncipována jako expertní poradenské stanovisko. Tato doporučení se nesnaží vytlačit nebo nahradit rozhodnutí, která už přijaly jednotlivé národní psychologické společnosti nebo národní asociace školní psychologie anebo vysoké školy a fakulty v dané zemi. Přesto lze předpokládaná doporučení chápat jako jakési minimum.

V rozvoji služeb poskytovaných školní psychologií existují mezi jednotlivými zeměmi značné rozdíly. V některých zemích jsou tyto služby dobře zavedené, mají dlouhou tradici a je pravděpodobné, že se vyznačují níže uvedenými charakteristikami. V jiných zemích takovéto služby nejsou běžné a mají krátkou historii. V zemích, v nichž se školní psychologie teprve etabluje, mohou naše doporučení plnit funkci cíle, k němuž by měly zmíněné země směřovat. Trvalá vitalita školní psychologie vyžaduje, aby při svém vývoji přihlížela jak ke změnám psychologie samotné, tak ke změnám potřeb adresátů, jimž školní psychologie poskytuje své služby (OAKLAND, CUNNINGHAM, 1996).

5.1 Podoba školní psychologie

1. Školní psychologové musí dosáhnout v rámci univerzitního vzdělání příslušného akademického stupně. Musí absolvovat organizovaný, gradačně uspořádaný studijní program ze školní psychologie na katedře psychologie či katedře pedagogické psychologie nebo na pedagogické fakultě anebo v analogické vzdělávací instituci.
2. V zemích, kde existují profesionální psychologické asociace nebo asociace školní psychologie, si asociace stanoví, jaký stupeň vysokoškolského vzdělání (pregraduální, magisterský, doktorandský), jaký obsah přípravy a pracovní kvalifikaci musí mít osoby, aby se mohly stát členy asociace.
3. Studijní program školní psychologie by měl být akreditován v těch zemích, kde je akreditace možná. Tam, kde akreditační řízení neexistuje, je třeba vyvinout úsilí, aby bylo zavedeno.
4. Studijní program pro školní psychologii by měl zahrnovat tyto charakteristiky:
 - program nabízí integrované, organizované cykly studia, které na prvním místě akcentují psychologii a kladou značný důraz na pedagogiku
 - studijní program je programem schvalovaným fakultou, která nese primární odpovědnost za výběr uchazečů a hodnocení studentů i za obsah programu
 - za studijní program je na fakultě administrativně odpovědný příslušný profesionál, kvalifikovaný ve školní psychologii

- studijní program je určen identifikovatelnému souboru studentů, kteří byli vybráni pro absolvování daného programu a vyhověli vstupním požadavkům
 - komplex školní a profesionální přípravy ve školní psychologii má odpovídat soudobému výzkumu a nejnovější literatuře, současným a nově vznikajícím rolím školního psychologa i službám, které má poskytovat. Navíc má příprava vzdělávat a cvičit praktiky, kteří dokáží pracovat s věkovými, vývojovými zvláštnostmi, s celými populacemi; dokáží se vyrovnat s problémy a komplikacemi, jež dominují ve školách a dalších typech prostředí, v nichž budou školní psychologové působit
 - studijní program zahrnuje jádrové kurikulum, jež obsahuje základní témata psychologie a pedagogiky, profesně důležitá témata pro vykonávání školně psychologické praxe i informace, jež jsou závažné pro práci v kulturně odlišných sociálních prostředích
 - profesní obsah zajišťuje přípravu školních psychologů, včetně získávání zkušeností v terénu pod supervizí (diagnostika a hodnocení, intervenční zásahy, poradenská činnost, organizační zajištění a vytváření výukových programů, hospitační a supervizní činnost i výzkum)
 - student získává znalosti a zkušenosti tím, že praktikuje v různých prostředích, v nichž školní psycholog může poskytovat své služby. Např. ve školách, v bytech, na klinikách, různých agenturách, v nemocnicích apod. Praxe zahrnuje individuální, skupinové a organizační aktivity ve veřejných i soukromých zařízeních
 - student se seznamuje s různými diagnostickými modely a metodami, včetně psychologických, behaviorálních (i úkolové analýzy), se sociálními systémy, medicínskými a ekologickými modely. Individuální a skupinové diagnostické metody se zaměřují jak na jednotlivce, tak na kontextuální a environmentální aspekty, které mohou ovlivnit chování jednotlivců. Diagnostické a hodnotící metody obvykle pojmají chování jako výsledek interakce mezi osobami a prostředím, ve kterém žijí.
5. Diagnostika a hodnocení se týká aspektů pedagogických, sociálních, psychologických, neuropsychologických, lingvistických, volby povolání a to u dětí, dospívajících, mladých lidí i dospělých.
- Diagnostika a hodnocení se může odehrávat v různých prostředích, např. školách, rodinách, agenturách pro sociální služby, nemocnicích, nápravných zařízeních, rehabilitačních zařízeních.
 - Nacvičované postupy zahrnují mnoho různých činností, ale neomezují se jen na tyto vyjmenované: studium existující dokumentace, pozorování, screening, vedení rozhovorů a testování.

- Primárním cílem diagnostiky a hodnocení je přesně popsat intelektový, školní, mimoškolní (např. povolání) afektivní, sociální, osobnostní, temperamentový, adaptivní, jazykový, psychomotorický, neuropsychologický stav a vývoj, jakož i hodnotový systém. Další důležité cíle jsou: pomáhat při určování etiologie poruch, při plánování a vyhodnocování účinnosti intervencí, při preventivních opatřeních proti znevýhodňujícím podmínkám.
6. Školní psychologové jsou zapojeni do různých forem intervencí, které mají pomoci rozvoji, získávání a neúčinnějším využití osobních, školních, rodinných a komunitních zdrojů; mají minimalizovat obtíže a poruchy.
- Intervence se týkají mladších i starších dětí, dospívajících i dospělých. Mohou být určeny k facilitaci jejich rozvoje v jedné či více oblastech: intelektové, školní, mimoškolní (povolání), afektivní, sociální, osobnostní, temperamentové, adaptivní, jazykové, psychomotorické, neuropsychologické (stav, vývoj, hodnoty).
 - Intervence obvykle počítají se školními psychology pracujícími buď přímo s jednotlivci, skupinami, systémy anebo přímo (např. prostřednictvím poradenské činnosti) s učiteli, řediteli, pedagogickým personálem, rodiči a dalšími členy rodiny, jakož i s jinými profesionály a paraprofesionály. Navíc školní psychologové fungují jako spojovací článek mezi školou a dalšími institucemi (komunitními, regionálními, celostátními).
 - Intervence mohou být zaměřeny na posilování pocitu pohody, na prevenci počínajících problémů (tj. na primární prevenci), na minimalizování obtíží, pokud se už objeví (sekundární prevence). Intervence může též usilovat o stabilizování poruchy a vytvářet základní a potřebné služby, poskytovat je těm osobám, u nichž lze očekávat, že se bude manifestovat jedna či více znevýhodňujících podmínek v témže roce (terciární prevence).
 - Přímé služby zahrnují dále uváděné služby, avšak neomezují se pouze na ně: poradenství a jiné formy terapeutických služeb, vyučování, individuální pedagogické působení (školní psycholog osobně pracuje s jedním nebo více jednotlivci potřebující pomoc). K nepřímým službám např. patří: hodnocení a plánování výukových a výchovných programů, profesionální příprava budoucích učitelů a učitelů v činné službě, hospitace, supervize, konzultace, spolupráce, výzkum a hodnocení a další metody, při nichž se potřebné služby odvozují od dalších služeb, na nichž se školní psychologové jen podílejí.
7. Konzultace se obecně týkají poskytování školně psychologických služeb využitím nepřímých metod.
- Konzultace slouží obvykle k rozpoznání a zdůraznění závažnosti použití metod pro vzájemnou součinnost a spolupráci při řešení problémů. Konzultace

mohou být nabízeny učitelům a dalším pedagogickým pracovníkům, dalším profesionálům, představitelům společenského života, představitelům lokálních, regionálních, státních a mezinárodních institucí. Konzultace často vedou školní psychology k týmové spolupráci s jinými profesionály, s rodiči, žáky, studenty a dalšími osobami.

- Konzultace stimulují partnery k tomu, aby participovali při zdokonalování svých psychologických a pedagogických znalostí, aby je potom vhodně aplikovali při urychlování vývoje a rozvoje žáků. Konzultace mohou mít podobu spoluúčasti při plánování a hodnocení programů k lepšímu využití a rozvoji kognitivních, afektivních, sociálních, emocionálních, adaptivních, jazykových, psychomotorických, neuropsychologických, schopností a k vytváření pocitu pohody. Konzultace mohou být také zaměřeny na stimulování porozumění a schopností učitelů, pracovníků státní správy, rodičů k usnadnění rozvoje. Konzultace pomáhají vytvářet pozitivní klima v prostředí, ve kterém tyto osoby žijí, pracují a učí se.
8. Služby pro organizaci a tvorbu programu se poskytují školám, školským obvodům, agenturám, jakož i dalším institucím a správním jednotkám na lokální, regionální, státní a mezinárodní úrovni. Služby mohou obsahovat hodnocení, intervence, koordinaci, plánování programů, kurikula, zkvalitňování výuky, její hodnocení, konzultace. Typické cíle tvoří: usnadnění a posílení koordinace, administrování, plánování, hodnocení služeb v rámci jedné jednotky nebo mezi dvěma a více jednotkami odpovědnými za služby poskytované dětem, mládeži či dospělým. Služby pro plánování a organizování rozvoje poskytované školními psychology se obvykle soustřeďují na pedagogické, psychologické a sociální problémy.
9. Náslechy, hospitace a supervize tvoří součást profesionálních služeb, které provádějí osoby, jež absolvovaly vyšší stupeň přípravy, mají bohaté zkušenosti a jsou schopny vzít na sebe odpovědnost za poskytování školně psychologických služeb.
- Úroveň a rozsah náslechů, hospitací a supervize závisí na podstatě poskytovaných služeb; na odbornosti a osobních kvalitách členů učitelského sboru a dalších pracovníků školy, na jejich administrativních povinnostech a odpovědnosti.
 - Administrativní jednotka, do jejíž gesce patří poskytování školně psychologických služeb, je řízená školním psychologem, který také ručí za kvalitu náslechů, hospitací a supervizí vykonávaných jeho kolegy.
10. Školní psychologové, jež společně odpovídají za finanční, administrativní a koncepční zajišťování školně psychologických služeb, jsou odpovědní za to, aby školně psychologické služby byly poskytovány účinně a účelně. Odpovědnost předpokládá autoevaluaci psychologů, jakož i evaluaci na úrovni programů a institucí. Evaluace

se týká jak poskytovatelů, tak odběratelů služeb, tj. odborných pracovníků, dalšího personálu, administrativních pracovníků, žáků, studentů, rodičů i osob z dané obce a okolí. Základním cílem evaluace je pomoci zajistit účinnost a účelnost poskytovaných školně psychologických služeb.

11. Školní psychologové jsou povinni poskytovat služby podle modelu, v němž výzkum a teorie tvoří východisko pro praktickou činnost. Lze tedy od nich očekávat, že znají ty výzkumné poznatky, které jsou relevantní pro praxi a pro orientování služeb v souladu s výzkumem. Navíc se od školních psychologů očekává, že přispějí k výzkumu a k teorii tím, že se aktivně zapojí do bádání, evaluace, že budou publikovat odborné články; vyvinou takové aktivity, které povedou k rozšiřování jejich znalostí a k aplikaci těch nových poznatků, které jsou relevantní pro školní psychologii.
12. Školní psychologové znají legislativní dokumenty, koncepční materiály, vyhlášky a předpisy, které vymezují prostor pro pedagogické a psychologické služby. Poskytují své služby souladu s těmito dokumenty. Dále jejich práce respektuje příslušná pravidla, která usnadňují školně psychologické služby.
13. Školní psychologové znají profesionálně etický kodex, jímž se jejich profese řídí, poskytují služby v souladu s jeho zněním a pracují tak, aby pro ně byl i nadále relevantní.
14. Školní psychologové trvale pracují na svém odborném růstu, aby to pomáhalo jejich činnosti a jejich praxe byla v souladu s nejnovějšími odbornými poznatky, s platnou legislativou, kodexy profesionální praxe a profesionálního chování (OAKLAND, CUNNINGHAM, 1996).

„Požadavky školy jsou jednotné, ale dětská populace je různorodá, všechny děti nejsou stejně disponovány. Do běžných škol přicházejí děti, které jsou nějak znevýhodněné, a proto zde nemohou uspět tak, jak by bylo žádoucí. Podchycení takových dětí a znalost jejich možností i omezení může sloužit jako prevence závažnějších problémů.

Složení žáků české školy se za poslední roky dost změnilo. Přicházejí děti z odlišných sociokulturních oblastí i děti nějak postižené, které dříve navštěvovaly speciální školy. Do určité míry se změnilo i chování školáků a jejich vzájemné vztahy, proměnou prošel i postoj k učitelské autoritě, náročnější může být i komunikace s rodiči, protože ani jejich očekávání a míra ochoty ke spolupráci není stejná, jako byla dřív“ (VÁGNEROVÁ, 2005, str. 9).

6 Kritická místa profese

PhDr. Jana Zapletalová, ředitelka Institutu pedagogicko psychologického poradenství v ČR ve svém článku „Co dělá školní psycholog? Kritická místa profese“ uvádí, že na školách narůstá počet žáků s různými zvláštnostmi, potřebami i obtížemi a po učitelích se stále více žádá, aby si osvojili nové a hlubší pedagogicko-psychologické dovednosti. Je evidentní, že jak žáci, tak učitelé potřebují odbornou pomoc a podporu přiblížením psychologických služeb. Jednu z těchto služeb představuje školní psychologie.

Práce ve školní instituci přináší celou řadu specifíků, která bychom mohli označit jako **kritická místa** profese. Mezi často uváděné patří vztahy psychologů k ředitelům škol, kde se může psycholog dostat do celé řady specifických situací (např. se může stát „potížistou“, protože odkrývá do té doby tabuizované problémy). V pedagogickém sboru se na počátku jeho působení na škole může objevit obava, která může přerůst až v pocity ohrožení – „co asi ten psycholog ví“. Složitosti může vyvolat také přehnané očekávání okamžitých kladných výsledků práce psychologa v souvislosti s návštěvami žáků u něj. Učitelé očekávají a žádají nejen odhalení příčin problémů a jejich diagnostikování, ale především konkrétní doporučení, postupy a strategie, které povedou k rychlé nápravě. Školní psycholog se tak ocitá i v situaci, kdy musí hledat nové nestandardní cesty k nápravě problému, občas i jinými než psychologickými nástroji. Snaží se přitom současně minimalizovat možná rizika, která vyplývají ze specifčnosti používaných metod a ze složitosti vlastní sociální role (ZAPLETALOVÁ, rok neuveden).

6.1 Školní psycholog a ředitel školy

Vztah mezi **ředitelem a školním psychologem** je v profesi jedním z klíčových vztahů, a na obě strany klade velké nároky. Složitost tohoto vztahu je ve většině dokumentů, které hovoří o poskytování preventivních a poradenských služeb na škole, redukována na jedinou větu: „**Ředitel školy vytváří podmínky pro poskytování poradenských služeb na škole.**“ Velmi často se tak stává, že školní psycholog vstupuje do pracovního vztahu bez toho, že by měl hlubší představu o tom, jaké jsou tyto podmínky a ani samí ředitelé je často neumějí definovat. Na počátku spolupráce ředitele a psychologa jsou tak očekávání ředitele školy spojena většinou s představami o řešení problémů, které se týkají žáků, učitelů, ale i školy jako systému. Škála jeho očekávání je velmi bohatá a různorodá.

Na druhé straně ovšem stojí očekávání školního psychologa, která jsou spojena většinou s představami uplatnění vlastní odborné kompetence a zaměření.

V okamžiku nástupu do školy dochází k prvním korekcím vzájemných očekávání. Ředitel je v tomto vztahu nadřazeným, ale z hlediska profesního je laikem. Psycholog je mu sice podřízen, ale z hlediska profesního je proti němu expertem. Ukazuje se, že je nutné explicitně vzájemně vymezit pole profesního působení psychologa, vymezit jeho kompetence

se zvláštním ohledem k etice práce školního psychologa.

Ale ani vztah ředitel-psycholog, který je založen na vzájemném respektování a důvěře, nemusí být vždy bez napětí. Dalším zátěžovým momentem tohoto vztahu je totiž **zadávání zakázky** ředitelem školy a její **interpretace**. Možná je to právě schopnost školního psychologa správně interpretovat zakázku ředitele a reagovat na ni, kterou bychom mohli označit jako zlomové místo pro eventuální úspěšnost, nebo neúspěšnost školního psychologa. Základní problém vyplývá již z charakteristiky vztahu **expert-laik**.

Školní psycholog by měl také umět vysvětlit, že hledání řešení zadaného úkolu (problému) je omezeno i vstupními informacemi, které mohou být v okamžiku zadání úkolu neúplné. Komunikace ředitele a školního psychologa tak vytváří prostor pro vznik společné dohody o realizaci konkrétní zakázky. Vzájemná dohoda může být negativně ovlivněna konfliktem rolí, neočekávanými následky některých rozhodnutí, zkratkovitými řešeními, nerespektováním vlastní profesionality a etiky práce, nevhodným delegováním odpovědnosti mnohdy bez odpovídajících pravomocí.

Kvalita vztahu ředitel-školní psycholog ovlivňuje i vytváření kvalitních vztahů k ostatním článkům systému – k pedagogickému sboru, k žákům a k jejich rodičům. Z tohoto důvodu je vztah ředitel-psycholog klíčovým vztahem v profesi školního psychologa (ZAPLETALOVÁ, rok neuveden).

6.2 Školní psycholog v systému školy

Školní psychologové vstupují do práce školy prostřednictvím ředitele školy a začínají pracovat s celým systémem školy. Jejich práce zahrnuje aktivity spojené s pedagogickým sborem, s jednotlivými učiteli, s třídními učiteli, s žákovskými kolektivy, s jednotlivými žáky a s jejich rodiči. Nedílnou součástí této práce je také spolupráce s odborníky v jiných zařízeních, nejčastěji v PPP, SPC, SVP, dále s lékaři, s psychiatry, se sociálními pracovníky, s pracovníky v krizových centrech apod. Školní psychologové se totiž také podílejí na vytvoření Programu pedagogicko-psychologického poradenství ve školách. Tyto programy odrážejí specifika dané školy i regionu a vytvářejí prostor pro koordinaci služeb s ostatními subjekty, které poskytují poradenské služby.

Školní psychologové tedy pracují skutečně se systémem školy, pracují totiž i s dětmi a učiteli, kteří nemají akutní problémy, i s potencionálně ohroženými dětmi bez viditelných problémů. Vytvářejí tak širokou základnu pro systematickou – a nejen jednorázovou, kampanovitou – prevenci negativních jevů. Stávají se důležitým prostředníkem či svorníkem komunikace mezi jednotlivými články systému a ovlivňují tak řešení školních problémů v místě jejich vzniku. Působí dlouhodobě a zároveň mohou sledovat výsledky svého působení v průběhu celé školní docházky dětí na základní nebo střední školu. Školní psycholog na základě toho může aktivně ovlivňovat i práci učitelského sboru, a tak trvale přispívat k proměně sociálního klimatu škol (ZAPLETALOVÁ, rok neuveden).

6.3 Školní psycholog a pedagogický sbor

Pro pedagogický sbor může školní psycholog přirozeně a nenásilně pořádat vzdělávací semináře s cílem aplikovat vybrané pedagogicko-psychologické poznatky do vzdělávacího procesu. Jedná se zejména o problematiku metaučení, vyučovacího stylu, studijních stylů žáků, dále o práci s dětmi se specifickými poruchami učení a chování, o integraci dětí se zdravotním postižením apod. V oblasti výchovné jsou aktuální otázky monitorování a řešení konkrétních problémů s neprospěchem, záškoláctvím, šikanou, drogovými a jinými závislostmi. Jako velmi cenné se ukazují také kazuistické semináře pro učitelé orientované na řešení širokého spektra problémů jejich žáků.

Pedagogický sbor představuje pro školního psychologa důležitý článek v jeho práci se školou jako systémem. Pokud se podaří psychologovi rozšifrovat složitost vzájemných vztahů v pedagogickém sboru, může pozitivně ovlivňovat klima v pedagogickém sboru a zároveň nepřímo ovlivňovat řešení problémů svých klientů-žáků školy. Řada potíží, se kterými žáci vyhledávají psychologa, má úzkou spojitost s průběhem vyučování a s činností pedagogického sboru i jednotlivých učitelů. Je proto velmi důležité, aby učitelé pochopili, **v čem a jak jim může psycholog pomoci vytvářet odborné zázemí a jakou pomoc očekává psycholog** od pedagogického sboru. Pokud dojde k vyjasnění vzájemných pozic a očekávání, může znalost klimatu pedagogického sboru pozitivně ovlivňovat průběh řešení různých problematických situací v prostředí školy a navíc se vytváří široká základna pro jejich předcházení.

Školní psycholog vždy zůstává v pozici „jiného“ odborníka, který pracuje se systémem školy, ale nikdy se nestane „stejným“ odborníkem. Je v roli pozorovatele, konzultanta. K jeho specifičnosti přispívá i **existence etického kodexu práce školního psychologa, který je závaznou normou** pro jeho pracovní postupy ve vztahu ke klientům, rodičům i pedagogům a který se táhne prací školního psychologa jako červená nit (ZAPLETA-LOVÁ, rok neuveden).

6.4 Školní psycholog a jednotlivý učitel

Prohloubení práce s pedagogickým sborem je pak práce s jednotlivými učiteli, zejména s třídními učiteli. Tato práce je velmi důležitá zvláště v případech, kdy se ukazuje, že učitelem zvolené pracovní postupy nebo způsoby komunikace se žáky jsou příčinou neprospěchu žáků nebo neúspěchu učitele.

Někteří učitelé nedokáží považovat neúspěch za součást pedagogického působení a nechtějí za neúspěch svých žáků nést odpovědnost. Tito pedagogové často neumí pozitivně ovlivňovat sociální klima školních tříd a snaží se dosahovat svých cílů nevhodnými prostředky, např. zvyšováním úzkosti a strachu žáků, přehnanou direktivitou. To pak přivádí jejich žáky do pracoven školních psychologů. Psychologové mohou těmto učitelům pomoci rozborem jejich vyučovacích postupů a průběhu vyučovacích hodin. Třídním uči-

telům pomáhá školní psycholog nejčastěji různými variantami sociometrických metod při diagnóze a intervenci do sociální atmosféry a vztahů v třídních kolektivech. Provádí intervence, vyhodnocuje postupy, analyzuje vztahy a usnadňuje mnohdy zablokovanou komunikaci ve třídě a mezi třídou a učiteli. Pomáhá také s depistáží a diagnostikou problémových žáků, s organizováním skupinových aktivit i zážitkové pedagogiky. Metodickou pomoc poskytuje vyučujícím také při vytváření individuálních vzdělávacích plánů, při integraci dětí, v kariérovém poradenství. Nedílnou součástí jeho spolupráce s učitelem je také vytváření metodického zázemí pro vedení rozhovorů s rodiči. Často je psycholog **prostředníkem** jejich vzájemné komunikace. Spolupráce školního psychologa s třídními učiteli tak vytváří nezbytnou a velmi důležitou součást práce se školou jako systémem. Jejich vztah musí být založen na vzájemném respektu k profesi toho druhého a na profesní důvěře (ZAPLETALOVÁ, rok neuveden).

6.5 Školní psycholog a práce se školní třídou

Každodenní činností je pro školního psychologa práce s třídními kolektivy. Cílem těchto aktivit je, jak již bylo řečeno, mapování sociálního klimatu školních tříd, které napomáhá vytvářet v třídních kolektivech prostředí, v němž budou žáci lépe zvládat své problémy, podporovat vzájemný respekt a úctu k jedinečnosti druhých a sami předcházet vzniku konfliktních situací.

Psychologové potřebují spolupráci učitelů v práci se třídami, protože ti mohou některé problémové projevy v chování žáků postřehnout v pravidelném kontaktu s nimi v průběhu vyučovacích hodin.

Výhodou těchto postupů je, že se problémy řeší v prostředí, kde vznikly, a vytváří se tak také široká základna pro jejich prevenci v budoucnosti. Posiluje se klima, v němž žáci dobře vědí, že některé projevy chování se na škole netolerují, a pokud se přeci objeví, neobávají se je oznamovat svým učitelům nebo psychologovi. K tomu přispívá především organizování **skupinových aktivit** ve třídě, které napomáhají vzájemnému poznání žáků, včasnému odhalení možných problémů, a to i problémů, které jsou často třídou dlouhodobě utajované jak před učiteli, tak před rodiči. Vytváří se tak zázemí pro podporu upevňování školní třídy jako sociální skupiny na jedné straně a na druhé straně se vytváří velký prostor pro prevenci negativních jevů.

Při práci se skupinou musí pečlivě zvažovat zvolené formy a postupy, protože skupinová dynamika, vztahy a komunikace ve skupině mohou vést k otevření velmi citlivých míst a ne vždy je možné hledat řešení v prostředí školy. Proto je při ní také nutné zvažovat a plánovat cíle, kterých chce psycholog touto činností dosahovat. Svou činností pomáhá rozkrývat i řešit nejrůznější potíže a problémy a vytváří si prostor pro práci s jednotlivými žáky, která musí často po práci se skupinou následovat (ZAPLETALOVÁ, rok neuveden).

6.6 Školní psycholog a jednotliví žáci

Školní psychologové poskytují krizové intervence, konzultují, provádějí diagnostické činnosti zaměřené na osobnostní a intelektové charakteristiky žáků, na poruchy chování a učení, výukové obtíže, na styly učení, na školní selhávání, na výchovné problémy a patologické jevy. Zabývají se adaptačními problémy, vztahovými problémy, problémy spojenými s volbou profese. Běžně se zabývají individuálními formami reedukace a terapie dětí se specifickými poruchami učení. Podílejí se samozřejmě i na integraci dětí se zdravotním postižením a pomáhají dětem v náročných životních situacích.

Spektrum nabídky individuální práce s žákem je ovšem závislé na profesní výbavě konkrétního školního psychologa, ale proměňuje se i v závislosti na typu školy (ZŠ, SŠ apod.). Hlavní okruh problémů, se kterými se školní psychologové setkávají, se přirozeně přímo nebo nepřímě dotýká především školní úspěšnosti, schopnosti žáka učit se a podávat školní výkon v souladu s vlastními očekáváním i očekáváním rodiny. S těmito problémy ovšem úzce souvisí i jeho pozice v kolektivu, vztahy ke spolužákům, jeho sebevědomí.

Důvěra ke školnímu psychologovi je ovlivněna také způsobem posuzování problémů žáků, dovedností rozkrýt problém, který je mnohdy skrytý za tzv. **zástupným problémem**, se kterým vstupuje žák do pracovny psychologa. Pocit důvěry může paradoxně prohloubit i akceptace vlastních profesních omezení, protože školní psycholog musí umět také včas předávat svoje klienty dalším odborníkům (ZAPLETALOVÁ, rok neuveden).

6.7 Školní psycholog a rodiče

Rodiče musí být informováni školou o pravidlech poskytování služby školním psychologem. Nabídka této služby ze strany školy je pro rodiče možností, nikoliv závazkem. Většina rodičů vítá možnost takové služby ve škole, zejména při řešení problémů, které mají bezprostřední spojitost se školou. Klienti – děti i jejich rodiče – navíc zůstávají v prostředí školy a neztrácejí kontakt s přirozeným prostředím, v němž problém vznikl, projevuje se, nebo do nějž zasahuje svými důsledky. Pracovna psychologa se tak často stává místem, kde se cítí bezpečně.

Rodičovské veřejnosti nabízí školní psycholog informační, konzultační i poradenské aktivity. Spolupráce s rodiči je považována za velmi náročnou součást psychologovy práce zejména v případech, kdy pro vyřešení problému klienta je třeba pracovat delší dobu s rodinným systémem.

Školní psychologové jako nová subprofese ve školním systému pracují se školou jako systémem, pracují s celými třídními kolektivy a nikoli pouze s žáky, kteří mají problémy, mohou svou každodenní činností ovlivňovat realizaci konkrétních opatření a dlouhodobě sledovat efektivitu prováděné činnosti, tím vytváří širokou základnu preventivní činnosti (ZAPLETALOVÁ, rok neuveden).

7 Výchovné vedení a poradenství ve škole

Pojednání o výchovném vedení a poradenství musí začít tvrzením, že stejně jako je každý učitel učitelem sociálních dovedností, je každý učitel i výchovným poradcem. Při rozhodování, na koho by se měly děti obrátit, když potřebují, hledají kvality jako je sympatie a důvěryhodnost, nikoli znalost poradenských technik.

Důvěryhodnost může být někdy zpochybněna tím, že učitelé mají dvojí roli, reprezentují autoritu školy a na druhém místě mohou být nestrannými důvěrníky. Pokud by si dítě přálo probrat s učitelem nějaký problém vztahující se ke škole, jako třeba nesprávný postup jiného učitele, krádež školního majetku nebo podvádění při zkoušce, nemusí si být jisto, zda učitel nebude pokládat za správné oznámit to výše. Podobně i učitel může cítit vzájemný rozpor rozdělených odpovědností a trápit se nad tím, jaká je vlastně jeho profesionální povinnost. To může být mocný důvod, proč někteří učitelé děti víceméně od takového svěřování odrazují. Jeden způsob, jak se tomuto problému vyhnout je zaměstnávat člena sboru, který má pouze poradenské úkoly a který vůbec neplní vyučovací nebo kázeňskou funkci. Někteří učitelé sdělují, že přítomnost odborného poradce ve sboru v nich vyvolává nejistotu. Obávají se, že budou předmětem diskusí mezi poradcem a dětmi, že poradci svou přítomností ve škole ohrozí jejich vlastní roli péče o osobní problémy dětí a že pokud se vyskytnou tajnosti, které poradce nebude ochoten svěřit ani řediteli, bude nutně v určité míře podlomena i autorita ředitele (FONTANA, 1997).

V případě, že poradce dělá někdo z členů pedagogického sboru, může vzniknout problém, když dítě sděluje poradci věci, které se týkají porušování závažných pravidel školy nebo které ohrožují důležité hodnoty a normy. Má poradce zachovat tajemství nebo zradit důvěru dítěte a oznámit prohřešek vyšším místům školní hierarchie? V určitém smyslu by se v takové situaci měl učitel poradit s vlastním svědomím. (V ideálním případě by měl mít učitel možnost rozhodovat se v rámci pravidel dohodnutých mezi ředitelem a učitelem). Dvě základní pravidla, která je však nutno dodržet, zní:

- než je důvěrnost sdělení porušena, je třeba napřed požádat dítě o souhlas,
- o porušení důvěrnosti sdělení by se mělo uvažovat pouze tehdy, je-li to zjevně v dlouhodobém zájmu dítěte. Nikdy by se neměla důvěrnost sdělení porušit jen proto, aby dítě bylo potrestáno nebo aby daný člen sboru dokázal řediteli svou horlivost.

Učinit rozhodnutí, že člověk nesmí v žádném případě mlčet, je jistě obtížné. Jakmile se však rozhodne promluvit, musí jednat okamžitě. Jediná podmínka je, že dítě musí být informováno jako první a že mu pak musí být poskytnuta veškerá podpora, kterou může poradce nabídnout. Samozřejmě mu musí být vysvětlen důvod, proč se poradce rozhodl takto (FONTANA, 1997).

8 Stanovení školního psychologa

Po přiblížení vědních oborů psychologie a školní psychologie se dostáváme k samotnému školnímu psychologovi.

Školní psycholog je stanoven zákonem č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. Patří mezi pedagogické pracovníky vykonávající přímou pedagogickou činnost, stejně jako učitel, vychovatel, speciální pedagog, pedagog volného času, asistent pedagoga, trenér nebo vedoucí pedagogický pracovník. Psycholog získává odbornou kvalifikaci vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu psychologie (dle § 19 zákona č. 563/2004 Sb.).

8.1 Standardní činnosti školního psychologa

Ve vyhlášce 72/2005 o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních jsou zakotveny **standardní činnosti školního psychologa**.

Jedná se o:

Diagnostika, depistáž

- Depistáž specifických poruch učení v základních a středních školách.
- Diagnostika při výukových a výchovných problémech žáků.
- Depistáž a diagnostika nadaných dětí.
- Zjišťování sociálního klimatu ve třídě.
- Screening, ankety, dotazníky ve škole.

Do pracovní náplně školního psychologa dále patří: **Konzultační, poradenské a intervenční práce**

- Péče o integrované žáky (pomoc při sestavování individuálního vzdělávacího plánu, vedení).
- Individuální případová práce se žáky v osobních problémech (konzultace, vedení).
- Krizová intervence a zpracování krize pro žáky, pedagogické pracovníky, zákonné zástupce.
- Prevence školního neúspěchu žáků (náprava, vedení, apod.).
- Kariérové poradenství u žáků.

- Techniky a hygiena učení (pro žáky).
- Skupinová a komunitní práce s žáky.
- Koordinace preventivní práce ve třídě, programů pro třídy apod.
- Podpora spolupráce třídy a třídního učitele.
- Individuální konzultace pro pedagogické pracovníky v oblasti výchovy a vzdělávání.
- Konzultace se zákonnými zástupci při výukových a výchovných problémech dětí.
- Pomoc při řešení multikulturní problematiky ve školním prostředí.

Mezi činnosti školního psychologa patří také **Metodická práce a vzdělávací činnost**

- Metodická pomoc třídním učitelům.
- Pracovní semináře pro pedagogické pracovníky (konzultace a metodické vedení).
- Účast na pracovních poradách školy.
- Koordinace poradenských služeb poskytovaných ve škole (výchovný poradce, školní metodik prevence, třídní učitelé).
- Koordinace poradenských služeb mimo školu a spolupráce se školskými poradenskými zařízeními, zdravotnickými a dalšími zařízeními.
- Metodické intervence z psychodidaktiky pro učitele, včetně podpory při tvorbě školního vzdělávacího programu.
- Besedy a osvěta (zákonným zástupcům).
- Prezentační a informační činnost.
- Participace na přípravě přijímacího řízení ke vzdělávání ve střední škole.

Na základě této vyhlášky může být poskytování poradenských služeb ve škole zajišťováno školním psychologem nebo školním speciálním pedagogem. Ovšem jejich náplně práce jsou odlišné.

8.2 Standardní činnosti školního speciálního pedagoga

Mezi standardní činnosti školního speciálního pedagoga patří:

Depistážní činnosti:

vyhledávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a jejich zařazení do speciálně pedagogické péče.

Diagnostické a intervenční činnosti (péče o žáka/žáky se speciálními vzdělávacími potřebami):

1. Diagnostika speciálních vzdělávacích potřeb žáka (shromáždění údajů o žákovi, včetně anamnézy osobní a rodinné), analýza získaných údajů a jejich vyhodnocení.
2. Vytyčení hlavních problémů žáka, stanovení individuálního plánu podpory v rámci školy a mimo ni (druh, rozsah, frekvenci, trvání intervenčních činností).
3. Realizace intervenčních činností, tj.
 - (a) provádění, eventuálně zajištění krátkodobé i dlouhodobé individuální práce se žákem (speciálně pedagogické vzdělávací činnosti, činnosti reedukační, kompenzační, stimulační),
 - (b) provádění, eventuálně zajištění speciálně pedagogické vzdělávací činnosti, činností reedukačních, kompenzačních, stimulačních se skupinou žáků,
 - (c) participace na vytvoření individuálního vzdělávacího plánu (v kooperaci s třídním učitelem, učitelem odborného předmětu, s vedením školy, se zákonnými zástupci žáka, se žákem a s ostatními partnery podpůrného týmu uvnitř i vně školy),
 - (d) průběžné vyhodnocování účinnosti navržených opatření, dle potřeby navržení a realizace úprav,
 - (e) úpravy školního prostředí, zajištění speciálních pomůcek a didaktických materiálů,
 - (f) zabezpečení průběžné komunikace a kontaktů s rodinou žáka (se zákonným zástupcem),
 - (g) speciálně pedagogické poradenské intervence a služby pro žáky, zákonné zástupce a pedagogické pracovníky školy,
 - (h) participace na kariérovém poradenství – volba vzdělávací cesty žáka – individuální provázení žáka,
 - (i) konzultace s pracovníky dalších poradenských zařízení.

Metodické a koordinační činnosti speciálního pedagoga je založena především na:

1. Přípravě a průběžné úpravě podmínek pro integraci žáků se zdravotním postižením ve škole – koordinace speciálně pedagogických poradenských služeb na škole.
2. Kooperaci se školskými poradenskými zařízeními a s dalšími institucemi a odbornými pracovníky ve prospěch žáka se speciálními vzdělávacími potřebami.
3. Participaci na vytváření školních vzdělávacích programů a individuálních vzdělávacích plánů s cílem rozšíření služeb a zkvalitnění péče o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.
4. Metodické činnosti pro pedagogické pracovníky školy – specifika výuky a možnosti žáků dle druhu a stupně zdravotního postižení, návrhy metod a forem práce se žáky – jejich zavádění do výuky, instruktáže využívání speciálních pomůcek a didaktických materiálů.
5. Koordinaci a metodickém vedení asistentů pedagoga ve škole.

Život v 21. století vyžaduje stále nové přístupy a uplatňování nových poznatků v praxi. Psychologové vytvořili řadu různých přístupů ke zkoumání lidské osobnosti. Shodují se však, že ke každé osobnosti musíme přistupovat s ohledem na její věkovou přirozenost.

9 Adolescence – vývoj od 15 do 20-22 let

V této práci jsou obsaženy názory žáků střední školy na školní psychologii, tedy žáků věkové kategorie adolescentů, s kterými školní psychologové pracují. Adolescent je žák mezi patnácti a dvaceti let. Jsou to roky, kdy vrcholí mládí.

„V této době je člověk nejkrásnější, tělesně i duševně nejsvěžejší, nejdychtivější a nejbystřejší. Bere svůj život zodpovědně a svobodně do svých rukou. (Víme, že tomu tak zdaleka vždycky není. Ale může a má se to stát, je to ideální program adolescence).

Zároveň je však dospívání období těžké a plné rozporů. Adolescent se má vyznat sám v sobě a najít své místo ve světě, ověřit si, co dokáže a co vydrží, sám sebe najít v nějakém přesvědčení a životním programu. Má dokončit přípravu ke společenskému uplatnění v práci nebo udělat důležitá rozhodnutí v tomto směru (vstup na vysokou školu). Ve vztahu k druhému pohlaví má prožít něco víc než pouhé okouzlení, něco, co bude přinejmenším vážným hledáním, pokusem poznat a dát se poznat. To jsou velké úkoly a nelze se divit, že v sobě adolescenti mívají mnoho zmatku a neujasněnosti. Jejich hledání bývá bolestné. Bývá spojeno s vážnými osobními krizemi, kotrmelci a vylomeninami, které jako vnější pozorovatelé těžko chápeme a jako rodiče (i učitelé) těžko odpouštíme.

Dosažení plnoletosti v 18 letech může být pro mladého člověka toužebně očekávanou událostí (chce-li např. opustit rodiče proti jejich vůli), ale většinou nemá větší význam z hlediska duševního vývoje.

Tak se v našem sociokulturním okruhu postupně vytvořila adolescence jako zvláštní životní období mezi dětstvím a dospělostí: mladý člověk má určité úkoly, určitá práva, nabízejí se mu určité příležitosti a platí pro něj řada nepříjemných zákazů. Tomuto stadiu odpovídá také určitý způsob trávení volného času, určitý způsob řeči, móda v oblékání, hudební vkus a bezmála i životní filozofie.

Adolescent myslí rychleji, spolehlivěji, zkušeněji než pubescent, ale žádné zásadně nové myšlenkové operace si už nemůže osvojit, protože neexistují.

Adolescentovy úsudky budou bystřejší, rychlejší, originálnější a přímočařejší, samozřejmě také ukvapenější.

Adolescent je na tom s časem skutečně špatně. Především ho musí spousta prozahálet, hlavně – s prominutím – prokecat. Ve dvou nebo v malé skupince, cestou ze školy nebo na plovárně, často u telefonu – hodiny a hodiny zaujatých hovorů. Adolescent není zvlášť společenský, potřebuje i hodně samoty, ale tyto rozhovory jsou nutné. Řeší se při nich otázky smyslu života, získávají se zkušenosti všeho druhu, nacvičuje se konverzace jako umění mluvit i poslouchat, brát partnera vážně i dělat si z něj inteligentně legraci.

Adolescent dozrává k vážnému dramatu. Nevyžaduje již happy end a sentimentalitu, zajímá ho životní pravda, i když je drsná a tragická. Je přístupný otřesu, roztrpčení, nadšení, které v něm drama vyvolává.

Aktivní zájmy, které v adolescenci začínají, mají v dnešní době velký význam i pro další život. Jednak proto, že přibývá volného času, jednak proto, že umožňují – ve srovnání

s prací – obyčejně svobodnější sebevyjádření, rozvíjejí osobnost i pospolitost.

Velkým tématem adolescence je *sebevzdělávání*. Dospívající cítí zodpovědnost za výkon a dovede – má-li zájem – věnovat cizímu jazyku, cvičení na hudební nástroj nebo už zmíněnému sportovnímu tréninku stejně houževnaté usilí jako dospělý.

Milostný život je v adolescenci intenzivní a rozmanitý, šťastný i nešťastný. Na sex a erotiku se myslí, o vztazích se mluví více než kdykoli jindy v životě. Rodiče a učitelé by měli mít více informací o tom, jací jejich adolescenti po této stránce skutečně jsou, a měli by mít tuto problematiku také dobře promyšlenou.

První vztahy končí u polibků a nesmělých objetí. Adolescenti často střídají partnery svých milostných her, bývají si dobře vědomi, že jen experimentují (samozřejmě i se svými city, ne jen s těly) a že chtějí „co nejvíce užít“. Někdy se rozcházejí i velmi intenzivní a nijak povrchní vztahy proto, že si jeden z partnerů uvědomí, že potřebuje více zkušeností, že se ještě nechce citově příliš připoutat.

Vztahy se často navazují z pouhé zvědavosti. Oblíbená je – jako ostatně i později – hra na lásku, zvaná flirt.

Adolescent je v morálce absolutista. Chápe, že správné, obecně prospěšné jednání se může stát nejvyšší normou a ústředním osobním zájmem, jemuž člověk podřídí celý svůj život. Dovede se trápit tím, že podle takové absolutní normy není schopen žít ani den, ani hodinu. Stává se fanatikem pravdy, asketou čistoty, reformátorem lidstva.

Podle absolutních norem, podle nichž sám nedovede žít, soudí adolescent přísně společnost, především rodiče, samozřejmě i učitele a lékaře, o faraších nemluvě – a nezastaví se před žádnou autoritou.

Mladí především kritizují své rodiče, a to stejně vehementně jako pubescenti. Není to ovšem už ta naivní dětská vzpoura.

Potřebují rodiče, kteří budou proti nim hájit svůj způsob života a své názory, kteří se budou vážně hádat, ano i rozčilovat, protože si nechají adolescentní kritiku „dojít na tělo“. Nejvlastnějším základem výchovy adolescenta totiž je – *brát ho vážně*. To musí být opravdové, nelze to trvale předstírat.

Adolescent může lásku k rodičům obrátit v nepochopitelnou nenávisť, úctu v pohrdání. Sám nerozumí svým prudkým afektům a všelijak je dodatečně vysvětluje, „racionalizuje“; vykládá je zpravidla jako zaviněné nerozumným chováním rodičů. Také studijní obtíže na střední škole a přání změnit studijní nebo učební obor mívají skrytý původ ve snaze osamostatnit se od rodičů.

Adolescent je všestranně, také citově zkušenější, vzdělanější a vážnější, jeho intelekt je vycvičenější. Blíží se doba, kdy si bude muset jako dospělý zařídit život na vlastní zodpovědnost.

Mít identitu znamená znát odpověď na otázku *kdo jsem, znát sám sebe, rozumět svým citům, vědět, kam patřím, kam směřuji, čemu doopravdy věřím, v čem je smysl mého života*. Znamená

to jistotu sebou samým, zodpovědnost za své činy, realistické sebevědomí, znalost svých možností a mezí. *Znamená to být pevně zakotven v tradici a podílet se aktivně na tvorbě budoucnosti*, osobní i společenské. Znamená to vědět o své jedinečnosti, znát své nezaměnitelné místo, svou nenahraditelnost – a to všechno nejen intelektem, nýbrž celou hloubkou své bytosti. Znamená to mít větší podíl na vlastním životě.

Adolescent má už cítit odpovědnost sám před sebou, nejen před společností a nejen před vnitřním hlasem, který mu od dětství v různých situacích říká „Nesmíš!“ a „Máš!“ Tato mravní odpovědnost dokonce může a má být hlavní složkou identity, jejím jádrem!

Hledat svou identitu znamená především *poznávat* sám sebe. Adolescent u sebe objevuje nové vlastnosti, které vznikají v tomto období, a uvědomuje si i vlastnosti, které měl už dříve, ale nikdy si jich nevšímal, nepřemýšlel o nich. Toto objevování a uvědomování mu přináší příjemná překvapení, například když si uvědomí celou mohutnost své inteligence. Znamená to však často i ztrácet iluze o sobě, třeba o svých uměleckých schopnostech nebo o sportovním nadání. V tomto věku v sobě objevujeme ještě výrazněji než v pubescenci city a myšlenky, které se nám nelíbí, jsou v rozporu s jinými našimi city a myšlenkami; máme v tom zmatek, nejraději bychom před pravdou utekli – a někdy to bohužel jde.

Adolescent zkouší, co ze sebe dokáže udělat, jakého sebeovládání je schopen, co všechno si dokáže odříci, jak radikálně dokáže opustit konzumentský způsob života, případně cele se odevzdat Kristu, Buddhovi – nebo politickému vůdci, který slibuje, že tvrdou rukou spasí svět. Změna studijního oboru na vysoké škole je ještě poměrně bezpečným experimentem” (ŘÍČAN, 2004, s. 191 – 222).

10 Vybrané objekty pro výzkum

Mezi vybrané objekty, ve kterých jsem prováděla výzkum v podobě dotazníkového šetření, patří Obchodní akademie a Vyšší odborná škola Valašské Meziříčí, kterou jsem si vybrala z důvodu, že na ni již třetím rokem studuji a vím, že školní psycholog tam má své místo. Druhým zkoumaným objektem je Střední odborná škola Josefa Sousedíka Vsetín, kterou jsem si vybrala proto, že je jiným typem školského zařízení, než je Obchodní akademie. Zároveň jsem při hledání vhodné školy často narážela na odpovědi ředitelů typu: „Bohužel školní psycholog u nás není, ač by u nás měl uplatnění, nicméně nedovolují nám to omezené finanční prostředky.“ Teprve v této chvíli jsem si uvědomila paradoxní situaci, kdy ministerstvo pozici školního psychologa sice schválilo, ale přidělení finančních prostředků na tuto pozici již nenastalo.

10.1 Obchodní akademie a Vyšší odborná škola Valašské Meziříčí

Zřizovatelem Obchodní akademie a Vyšší odborné školy ve Valašském Meziříčí je Zlínský kraj se sídlem ve Zlíně. Ve školním roce 2008/2009 navštěvovalo Obchodní akademii 538 žáků a Vyšší odbornou školu 22 žáků. V uvedeném roce pracovalo na škole celkem 69 interních zaměstnanců, z toho 49 pedagogických pracovníků a 20 nepedagogických pracovníků. Extérně se školou spolupracuje dalších 6 pedagogických pracovníků.

Z výroční zprávy za rok 2008/2009 jsem se dozvěděla, že škola umožňuje žákům vybrat si jeden ze čtyř oborů středoškolského studia, a to Obchodní akademii, Informatiku v ekonomice, Veřejnosprávní činnost nebo Ekonomické lyceum, ukončených maturitní zkouškou. Absolventi mohou dále pokračovat ve studiu na Vyšší odborné škole, obor Zpracování ekonomických a vědeckotechnických informací, což je obor specializovaný na moderní informační technologie a jeho absolventi získávají titul Diplomovaný specialista. Absolventi mohou také pokračovat ve studiu vysokoškolských bakalářských vzdělávacích programů. Podle svého zájmu si mohou vybrat ze čtyř studijních oborů realizovaných ve spolupráci s VŠB-TU Ostrava a UK Praha: Ekonomika podniku, Eurospráva, Aplikovaná informatika a Informační a znalostní management.

V oblasti celoživotního vzdělávání poskytuje škola širokou nabídku studijních možností v podobě bakalářských kombinovaných studijních programů, realizovaných ve spolupráci s UP Olomouc, Univerzity zájmového vzdělávání a řady akreditovaných specializačních a rekvalifikačních kurzů. Vyjimečnost této školy vidím v tom, že má Univerzitu třetího věku, takže občané, kteří se chtějí vrátit do školních lavic tady mají svou příležitost. Mohou si rozšířit své vědomosti v oblasti Evropské unie, počítačové gramotnosti, psychologie, práva, sociologie nebo zdraví a nemoci.

Perspektivu školy nevidí její ředitel jen v moderních studijních oborech a nadprůměrného technického vybavení, ale především v propojení pedagogického sboru a technického personálu s profesní sférou, vysokými školami a mezinárodními vzdělávacími projekty.

Mezinárodní spolupráce je realizována nejen účastí studentů a pedagogů na krátkodobých výměnných zájezdech a jazykových pobytech v zahraničí, ale i formou dlouhodobých studijních stáží na zahraničních školách.

10.2 Střední odborná škola Josefa Sousedíka Vsetín

Zřizovatelem Střední odborné školy Josefa Sousedíka Vsetín je rovněž Zlínský kraj se sídlem ve Zlíně.

Výroční zpráva školy z roku 2008/2009 uvádí, že k přejmenování Středního odborného učiliště a Odborného učiliště na nynější název Střední odborná škola Josefa Sousedíka došlo až v roce 2005. Do té doby procházela škola mnoha změnami. K dřívějšímu Střednímu odbornému učilišti stavebnímu, přibyly další obory, kterým se lze na této škole vyučit. Jedná se o obory gastro a služeb (kuchař, cukrář, číšník, servírka), čímž se rozšířily možnosti pro učňovský dorost. Svým pojetím se učiliště stalo přirozeným střediskem vzdělávání v těchto oborech pro celý vsetínský region.

Škole byl přidělen čestný název po významné osobnosti města Vsetína. Josef Sousedík byl geniální vynálezce, významný průmyslník a politik. Osobní přítel Tomáše Bati i Tomáše G. Masaryka. Díky svému neobyčejnému talentu byl přezdíván "Valašský Edison". Jeho elektrotechnická továrna sestrojila mnoho komponent známého železničního vozu Slovenská strela.

Školní vzdělávací program je tvořen podle struktury oborů vzdělání poskytujících vzdělání jak s výučním listem, tak i s maturitní zkouškou, které se ve škole vyučují a vychází ze státních učebních dokumentů, jimiž jsou učební plány pro jednotlivé obory. Vzhledem k tomu, že v posledních letech došlo díky strategii vedení školy ke sloučení se dvěma dalšími subjekty a celkový počet studentů vzrostl z původních 450 žáků na současných necelých 860, je oborová struktura školy velmi pestrá. Tvoří ji obory z několika skupin oborů vzdělání, o které je ze strany uchazečů poměrně solidní zájem a které se vzájemně velmi dobře doplňují. Například gastronomické a potravinářské obory zajišťují škole díky svým úspěchům na odborných soutěžích perfektní prezentaci školy na veřejnosti, stavební obory se podílejí na údržbě a opravách budov školy a strojírenské obory pak díky realizaci zakázek přispívají k dobrému hospodářskému výsledku školy. Samotná vzdělávací nabídka v SOŠ Josefa Sousedíka Vsetín zahrnuje v současné době dva obory vzdělání poskytující vzdělání s maturitní zkouškou v nástavbovém studiu, čtyři obory vzdělání poskytující vzdělání s maturitní zkouškou a dvanáct oborů vzdělání poskytujících vzdělání s výučním listem, které jsou aktivní téměř ve všech ročnících studia. Oborovou nabídku školy lze charakterizovat jako velmi širokou a vzhledem k naplněnosti jednotlivých oborů i korespondující s potřebami regionu. Hlavním cílem v oblasti školního vzdělávacího programu je udržet všechny školou vyučované obory aktivní.

V oblasti zahraniční spolupráce se škola může chlubit velmi silným zahraničním partnerem. Jde o vzdělávací agenturu F+U Sachsen gGmbH v Chemnitz v Německu, se kterou

škola spolupracuje v rámci programu Leonardo da Vinci. Mimo evropské programy pak škola udržuje spolupráci se školou podobného zaměření v rakouském Eisenstadtu a s partnerskou školou ze slovenských Levic.

Ve školním roce 2008/2009 zaměstnávala škola interně celkem 133 zaměstnanců, z toho 93 pedagogických pracovníků a 40 nepedagogických pracovníků.

11 Zvolené metody pro dosažení cílů

Dosáhnout stanovených cílů bych chtěla pomocí těchto metod:

- analýza dokumentů škol (výroční zpráva, pracovní náplň školního psychologa apod.)
- anonymní dotazníkové šetření pokládané žákům

11.1 Analýza dokumentů škol

Z dokumentů škol bych chtěla zjistit podrobnější informace o prováděných činnostech školních psychologů na škole, popř. školních poradenských pracovištích. Tyto informace jsou součástí výročních zpráv. Činnosti školního psychologa můžeme najít také v náplních práce (příloha B).

11.1.1 Poradenská školní psychologie – Obchodní akademie

Ve výroční zprávě Obchodní akademie za školní rok 2008/2009 je uvedeno, že poradenská a školní psychologie rozložila své aktivity dle jednotlivých studijních ročníků.

Pro 1. ročníky byl uspořádán adaptační kurz, který sloužil k účelu poznání kolektivu, ale také připravil žáky na změnu systému učení ze základní školy na školu střední. Část kurzu byla zaměřena na sebezpoznání, projektivní techniky, dále pak na role v kolektivu a fáze utváření kolektivu. Třídní učitelé byli na tomto kurzu přítomni a získali tím možnost vidět žáky pracovat jednotlivě i ve skupinách. V průběhu školního roku pak žáci využívali služeb psychologů jednotlivě i ve skupinkách. Závěrem roku byla vyhodnocena úroveň tříd s jednotlivými třídními učiteli.

Žáci 2. ročníků navštěvovali konzultační středisko spíše individuálně. Byly organizovány besedy dle zájmů žáků, jednalo se o besedy související s partnerskými vztahy a vztahy dospělý a dospívající.

Žáci 3. ročníků již sami žádali o možnost seminářů, týkající se profesionální orientace. Jejich zájem vyplynul z možností volit si ve vyšších ročnících volitelné předměty právě v souvislosti s budoucí profesionální orientací. Na semináře pro třídu velmi volně navazovaly individuální pohovory těch, kteří se chtěli již rozhodnout o svých dalších krocích s pomocí profesionální diagnostiky.

Snad v každém školním roce je prvním a čtvrtým ročníkům věnována největší pozornost.

4. ročníky souvisí s přípravami k maturitní zkoušce a zároveň s možností spolupráce mezi školou a potencionálními zaměstnavateli. Prostřednictvím školy žáci snáz získávají svá první pracovní místa. Proto dominovala převaha konzultací ke zvládnutí stresu a zátěže, výběru vysoké školy, ale také k přípravě na konkurzní a výběrové řízení.

Dále byly provedeny v rámci školy rozborů tříd na základě podnětů žáků nebo třídních učitelů.

Pro učitelé a zájemce z řad pedagogů byly pořádány kratší semináře na téma Třída, Relaxace, Zátěž v učitelské profesi.

Rodiče se již tradičně na služby psychologů obracejí samostatně. Většinou se řešila problematika jejich vlastních dětí – neprospěch, případně rodinné problémy.

11.1.2 Školní poradenské pracoviště – SOŠ Josefa Sousedíka

Ve výroční zprávě Střední odborné školy Josefa Sousedíka za rok 2008/2009 mají uvedeno, že školní poradenské pracoviště završilo v tomto roce svou čtyřletou činnost. Bylo zřízeno z podnětu ředitele školy v roce 2005 na základě systémového projektu „Rozvoje a zdokonalení integrovaného diagnostického, informačního a poradenského systému v oblasti vzdělávání a volby povolání“ – VIP Kariéra, v rámci ESF, Operačního programu „Rozvoj lidských zdrojů“. Jedním z hlavních cílů tohoto projektu byla realizace informační a informačně metodické podpory kariérového poradenství a vzdělávání a dále rozvoj služeb pedagogicko-psychologického a kariérového poradenství na úrovni školy (vybudování a činnost školních poradenských pracovišť – dále jen ŠPP).

ŠPP vycházelo při své činnosti z navržené koncepce a plánu práce pro školní rok 2008/2009 zahrnující systematickou poradenskou podporu vzhledem ke škole a žákům v oblasti vzdělávání, kariérového rozhodování žáků, uplatnění vycházejících absolventů na trhu práce, integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, prevence školní neúspěšnosti, předčasného odchodu žáků ze vzdělávání a prevence sociálně patologických jevů. Tuto odbornou poradenskou službu zabezpečovali po celý školní rok pracovníci ŠPP: školní psycholog, 2 výchovní poradci, školní metodik prevence sociálně patologických jevů, třídní učitelé a všichni pedagogové školy.

Z plánovaných aktivit se podařilo zabezpečit přenos informací o službách ŠPP všem žákům, pedagogům a rodičům. Optimalizovat podmínky přechodu žáků ze základní školy do středoškolského prostředí využitím interakčních psychosociálních metod a skupinové dynamiky s cílem usnadnit adaptaci žáků a vytváření struktury třídního kolektivu. Byla realizována depistáž žáků se SVP pro následné poradenské provázení. Žáci byli systematicky vedeni k zodpovědnosti za výsledky svého vzdělávání a k celoživotnímu vzdělávání, k osvojování klíčových dovedností nezbytných pro život a práci (rozvoj sebepoznání, interakce a komunikace, rozhodování, týmové spolupráce, hodnocení výsledků své práce aj.). Byla poskytována preventivní i aktuální pomoc žákům se vzdělávacími a výchovnými problémy v rámci individuálních setkávání u školního psychologa (optimalizace učebních metod, zvyšování motivace, sebevědomí, korekce chování, spolupráce s vyučujícími, třídními učiteli, rodinou). ŠPP se podílelo na pomoci sociálně znevýhodněným žákům. Byla věnována péče žákům s problémy osobnostními, rodinnými, sociálními a ohroženými sociálně patologickými jevy. V rámci setkávání s pedagogy byly realizovány výcviky, přednášky, metodická a informační pomoc v oblasti využití efektivních didaktických a interakčních metod, poradenství pro práci s žáky se SVP, sociálně znevýhodněnými i nadanými. Byla

poskytována koncepční a metodická pomoc při realizaci programu prevence sociálně patologických jevů. Dále byla zabezpečována komunikace s rodiči, žáky, pedagogy, vedením školy. Probíhala spolupráce se specializovanými poradenskými institucemi a dalšími sociálními partnery – PPP, SPC, MěÚ, ÚP, kriminalisty, občanskými sdruženími atd. Průběžně se uskutečňovala účast ve vzdělávacích a metodických aktivitách IPPP v Praze, monitoring, evaluace činnosti ŠPP, supervizní činnosti a propagace ŠPP. Realizované činnosti byly zabezpečovány individuálně a skupinově. Skupinová setkávání u prvních a vycházejících ročníků probíhala dle harmonogramu ročních skupinových činností pro školní rok 2008/2009, ale také z aktuálních potřeb třídních kolektivů, žáků a třídních učitelů. Aktuálně ŠPP zařazovalo také programy dopravní psychologie, osobnostní a sociální výchovy v rámci občanské výchovy, třídnických hodin aj. v různých třídních kolektivech dle požadavků třídních učitelů a učitelů jednotlivých předmětů. U žáků 1. ročníků byly plněny tyto cíle: navození bezpečného prostředí využitím techniky komunitního společenství, pozitivní ovlivňování třídní dynamiky, integrace žáků s SVP, prevence sociálně patologických jevů, sebepoznání a poznání druhých, osvojení některých klíčových dovedností.

Systematické, preventivní ovlivňování školní dynamiky patří ve shodě s požadavky vedení školy k nejdůležitějším činnostem ŠPP. Prostřednictvím toho byla u žáků rozvíjena komunikace, pozitivní hodnoty, rozhodování, různé formy lidského chování a jednání seberegulací. Žáci se učili dovednostem, které mohou být významným faktorem primární prevence patologických a společensky nežádoucích jevů a které mohou napomoci při budování pozitivního školního klimatu, dobrých vztahů mezi učiteli a žáky i žáky navzájem a v nepolední řadě také při rozvoji efektivního učení. U žáků vycházejících ročníků se jednalo o plnění následujících cílů: sebepoznání schopností a pracovních vlastností na základě pracovní psychodiagnostiky, sebehodnocení, ujasnění budoucích perspektiv, profesních a společenských kontaktů, orientovanost na trhu práce, prohlubování vztahu k celoživotnímu vzdělávání, příprava pro vstup na trh práce (kontakt se zaměstnavateli, informace, životopisy EU, žádosti o zaměstnání, přijímací pohovor, navození fikce výběrového řízení). Žáci školy se zúčastnili celé řady odborných školení, především na téma kriminalita mládeže a drogové závislosti, což je patřičně zdokumentováno ve vyhodnocení minimálního preventivního programu školy za uplynulý školní rok.

Během školního roku se uskutečnilo 211 skupinových setkání pro žáky, pedagogy a rodiče (z toho 160 pro žáky). Individuálních schůzek s žáky, rodiči, pedagogy bylo 621 (z toho 243 s žáky). Všichni zákonní zástupci podepsali generální souhlas s činností ŠPP po úvodní besedě se školním psychologem bez výhrad.

11.2 Dotazníkové šetření

Dotazníkové šetření je rychlý, administrativně méně náročný a dobře zpracovatelný způsob, jak zjistit názory většího počtu lidí v jednom čase.

Vypracovaný dotazník obsahuje 8 otázek (příloha A) a jeho cílem je podat zpětnou vazbu

o práci školního psychologa na škole. Získala jsem z něj důležité informace jako např.: jak jsou žáci informováni o možnosti využití služeb školního psychologa, o možnosti skupinových nebo individuálních konzultacích, jejich názor na důležitost školního psychologa na škole, zda mají, či nemají důvěru ke svému psychologovi, zda vědí, co všechno pro ně může školní psycholog udělat, v čem jim nebo třídě může pomoci apod.

Vzhledem k tomu, že bakalářská práce má omezený počet stran, zaměřila jsem své následné hodnocení pouze na souhrnné výsledky za jednotlivé školy a souhrnný výsledek obou zkoumaných škol. Samozřejmě by se dalo pokračovat srovnáním jednotlivých ročníků mezi sebou, srovnáním jednotlivých ročníků z Obchodní akademie a Střední odborné školy Josefa Sousedíka apod. Pro případ, že by byl zájem o další srovnávání jsem všechny výsledky přiložila k práci (příloha C a D).

Předem bylo dohodnuto, že výsledky dotazníkového šetření předám školám, ve kterých výzkum probíhal, aby si je školní psychologové mohli založit pro interní účely.

11.2.1 Dotazníkové šetření na Obchodní akademii s vyhodnocením

Na Obchodní akademii jsem PaedDr. et. Mgr. Věře Facové předala celkem 150 kusů dotazníků. Nechala jsem na jejím uvážení, do kterých ročníků tyto dotazníky předloží. Vráceno mi bylo 149 kusů s tím, že osloveny byly ročníky první až třetí. Za první ročníky mi dotazníky vyhotovilo 9 chlapců a 35 dívek, v druhých ročnících se jednalo o 29 chlapců a 20 dívek a ve třetích ročnících jsem získala dotazníky od 7 chlapců a 49 dívek.

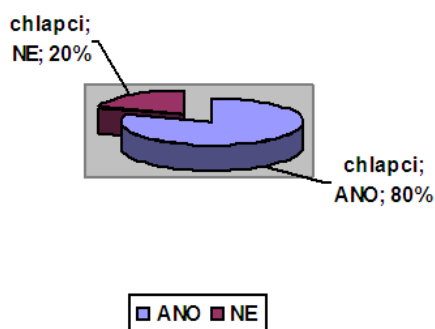
Vyhodnocení dotazníků jsem prováděla tak, že jsem zvlášť vyhodnocovala ročníky, zvlášť děvčata a chlapce, abych dostala kompletní informace o tom, jak rozdílné a v čem rozdílné jejich odpovědi jsou. Rozhodně se tam vyskytly odpovědi, které mě překvapily, stejně tak jako odpovědi, které jsem očekávala.

Tabulka s vyhodnocením jednotlivých ročníků této školy je přílohou C.

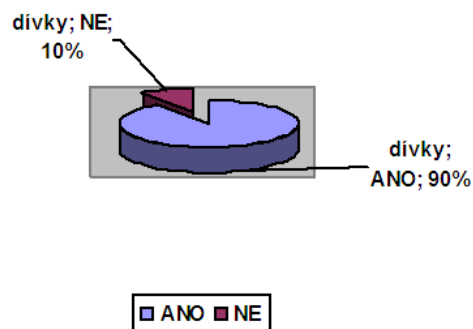
Souhrnné grafické vyhodnocení dotazníkového šetření - za školu

Otázka č. 1 – Jste dostatečně informován(a) o přítomnosti ŠP ve škole?

Obchodní akademie - chlapci

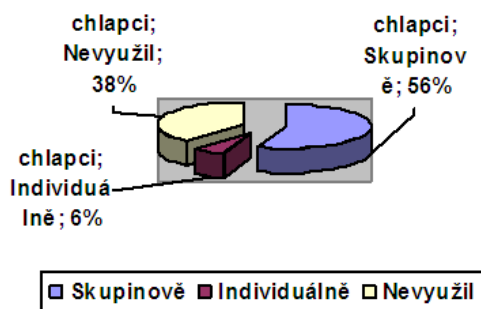
Obchodní akademie - dívky

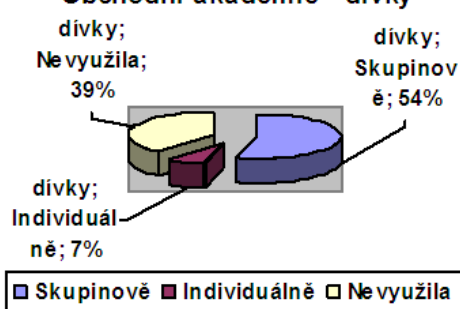
Jak uvádí graf téměř většina chlapců i dívek jsou dostatečně informováni o přítomnosti školního psychologa na škole. Není dostatečně informováno pouze 20 % chlapců a 10 % dívek.

Otázka č. 2 – Využil(a) jste možnosti návštěvy tohoto psychologa?

Obchodní akademie - chlapci

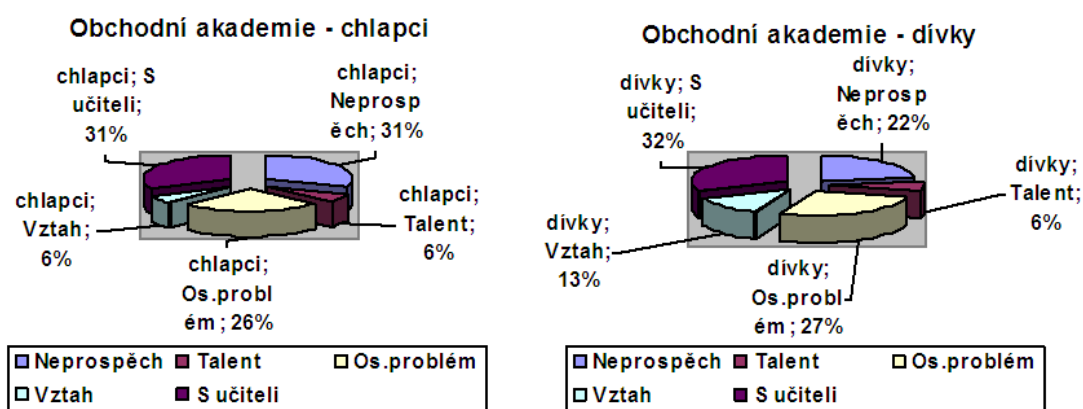
Obchodní akademie - dívky

Návštěvu školního psychologa, dle grafu, využilo 62 % chlapců, z toho 56 % skupinově a 6 % individuálně. Z děvčat této možnosti využilo celkem 61 %, z toho 54 % skupinově a 7 % individuálně. Vyhodnocení této otázky bylo mezi chlapci a děvčaty téměř shodné.

Otázka č. 3 – Co by mohl ŠP udělat pro Vás osobně?**Možnosti:**

- pomoci v případě neprospěchu
- pomoci s rozvojem talentu
- pomoci s osobním problémem
- pomoci se vztahovým problémem
- pomoci s neshodami s učiteli

Z tohoto grafu vyčteme, že „pomoc při neshodách s učiteli“ je u chlapců, stejně jako u dívek zvolena nejvíce. Tuto možnost zvolilo 31 % chlapců a 32 % dívek. Stejně vysoké procento má u chlapců „pomoc v případě neprospěchu.“ 26 % chlapců volilo „pomoc s osobním problémem“ a na 6 % je hodnocena „pomoc s rozvojem talentu a se vztahovým problémem.“ U dívek následuje 27 % „pomoc s osobním problémem,“ 22 % „pomoc v případě neprospěchu,“ 13 % volilo „pomoc se vztahovým problémem“ a na 6 % je hodnocena stejně jako u chlapců „pomoc s rozvojem talentu.“ Nelze si nevšimnout, že u dívek je „pomoc se vztahovým problémem“ více než o 100 % vyšší než u chlapců.

Jako další možnosti byly uváděny:

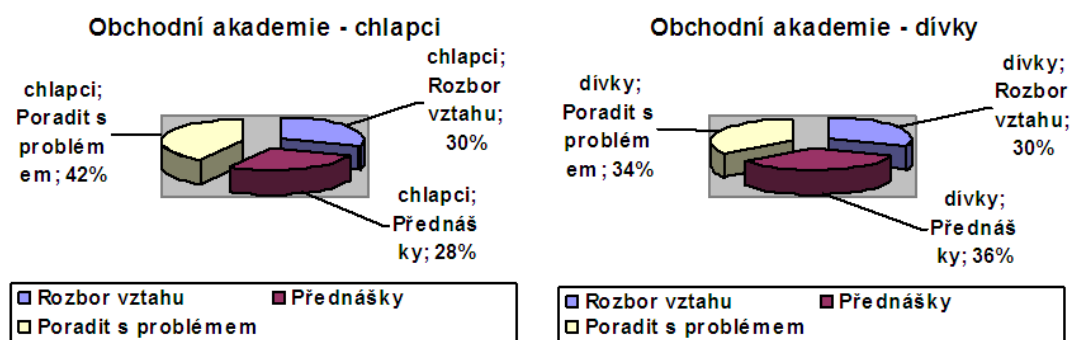
- pomoc se zařazením do kolektivu, začlenění, adaptace (objevuje se v 1. a 2. ročníku)
- pomoc při šikaně (objevuje se ve všech ročnících)
- pomoc při výběru VŠ
- pomoc při neshodách se spolužáky

- přednášky o drogách
- pomoc s problémy v rodině
- pomoc s vystupováním před lidmi
- pomoc s učením

Otázka č. 4 – Co by mohl udělat ŠP pro třídu?

Možnosti:

- rozbor vztahu ve třídě
- přednášky
- poradit s problémem většiny třídy

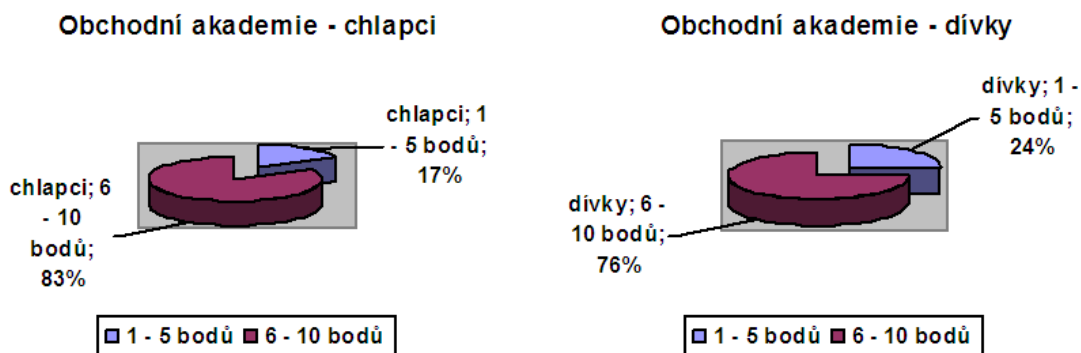

Nejvíce chlapců volilo možnost „poradit s problémem většiny třídy“ a to ve výši 42 %. Možnost „rozboru vztahu ve třídě“ volilo 30 % chlapců i dívek. Nejméně – 28 % chlapců značilo přednášky, což u děvčat byly přednášky procentuelně nejlepší – 36 %. Pak následují „problémy většiny třídy“ se 34 % a „rozbor vztahu ve třídě“ je hodnocen na 30 %.

Jako další možnosti byly uváděny:

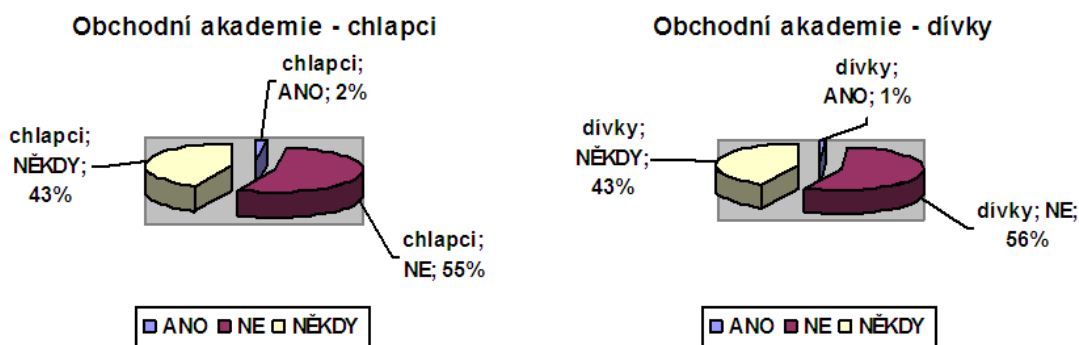
- poradit, jak a v čem se zlepšit
- pomoc s prospěchem třídy
- pomoc s vytvořením dobrého kolektivu

Otázka č. 5 – Jak hodnotíte důležitost ŠP na škole? (1bod – min., 10 bodů – max.)

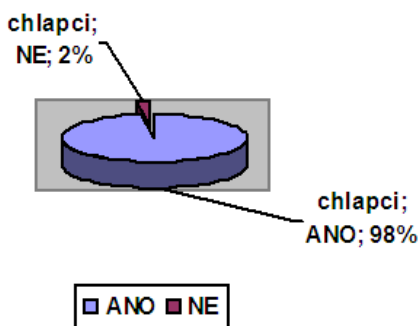
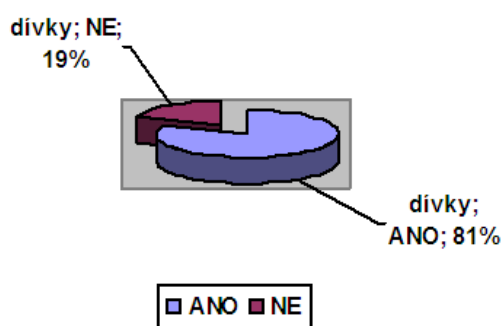

Hodnocení důležitosti školního psychologa na škole dopadlo tak, že 83 % chlapců hodnotilo jeho důležitost body v rozmezí od 6 do 10. Pouze 17 % hodnotilo nižšími body. Děvčata hodnotily důležitost školního psychologa na 76 % v rozmezí od 6 do 10 bodů a 24 % děvčat hodnotilo nižšími body.

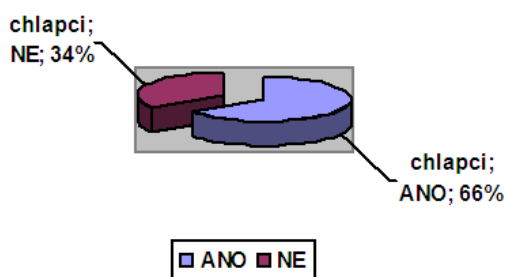
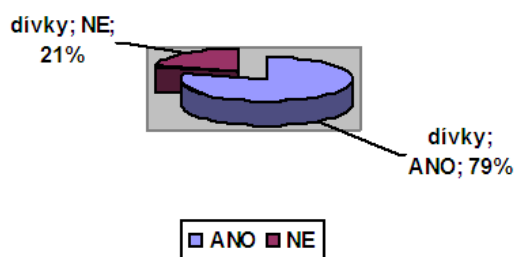
Otázka č. 6 – V případě problému, se kterým si nevíte rady, vyhledáváte pomoc ŠP?

V případě problémů vyhledává pomoc školního psychologa 2 % chlapců a 1 % dívek. „Někdy“ ho vyhledává 43 % chlapců a 43 % dívek. Pomoc školního psychologa nevyhledává 55 % chlapců a 56 % dívek. Tato otázka je u chlapců i dívek hodnocena téměř stejně.

Otázka č. 7 – Důvěřujete školnímu psychologovi?**Obchodní akademie - chlapci****Obchodní akademie - dívky**

Důvěru má školní psycholog u 98 % chlapců a 81 % dívek.

Otázka č. 8 – Doporučil(a) byste návštěvu psychologa kamarádovi s problémem?**Obchodní akademie - chlapci****Obchodní akademie - dívky**

Návštěvu školního psychologa by kamarádovi doporučilo 66 % chlapců a 79 % dívek. Pozastavila jsem se nad zjištěním, že dívky školnímu psychologovi důvěřují méně než chlapci, ale svým kamarádům ho doporučují více než chlapci. A obráceně, proč když důvěřujeme školnímu psychologovi, ho nedoporučíme svému kamarádovi?

11.2.2 Dotazníkové šetření na SOŠ Josefa Sousedíka s vyhodnocením

Na Střední odborné škole Josefa Sousedíka jsem předala PhDr. Aleně Hlavicové 150 ks dotazníků. Opět jsem nechala na jejím uvážení, do kterých ročníků dotazníky předloží. Vráceno mi bylo 121 kusů s tím, že osloveny byly ročníky druhé až čtvrtý. Za druhé ročníky

mi dotazníky vyhotovilo 50 chlapců a 28 dívek, v třetích ročnících se jednalo o 5 chlapců a 22 dívek a ve čtvrtém ročníku jsem získala dotazníky od 4 chlapců a 12 dívek.

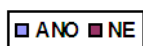
Vyhodnocení dotazníků jsem prováděla stejným postupem jako u Obchodní akademie, zvlášť jsem vyhodnocovala ročníky, zvlášť děvčata a chlapce.

Tabulka s vyhodnocením jednotlivých ročníků této školy je přílohou D.

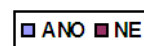
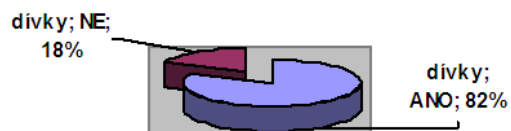
Souhrnné grafické vyhodnocení dotazníkového šetření - za školu

Otázka č. 1 – Jste dostatečně informován(a) o přítomnosti ŠP ve škole?

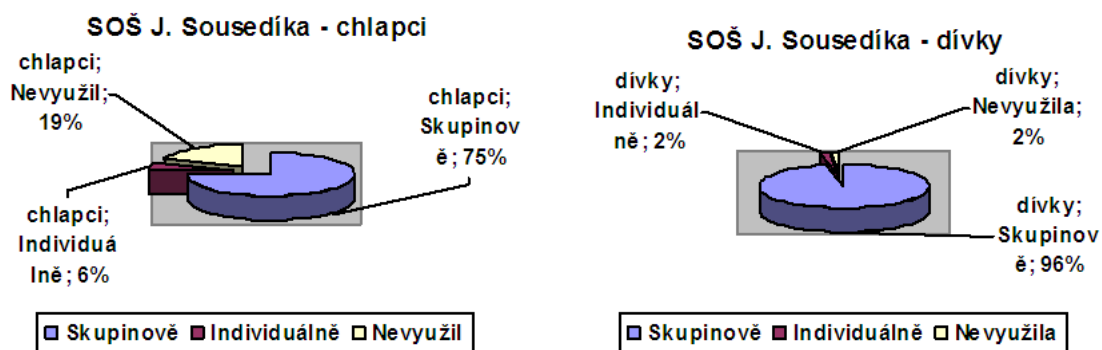
SOŠ J. Sousedíka - chlapci

SOŠ J. Sousedíka - dívky

Na této škole se chlapci považují informováni na 63 %, dívky na 82 %.

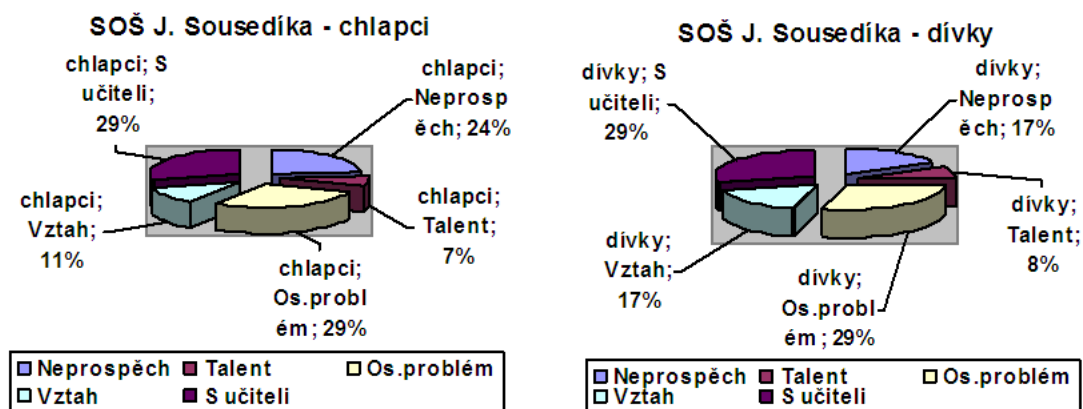
Otázka č. 2 – Využil(a) jste možnosti návštěvy tohoto psychologa?

Školního psychologa navštívilo celkem 81 % chlapců, z toho 75 % skupinově a 6 % individuálně. Dívky využily možnosti návštěvy školního psychologa na 98 %, z toho 96 % skupinově a 2 % individuálně.

Otázka č. 3 – Co by mohl ŠP udělat pro Vás osobně?

Možnosti:

- pomoci v případě neprospěchu
- pomoci s rozvojem talentu
- pomoci s osobním problémem
- pomoci se vztahovým problémem
- pomoci s neshodami s učiteli

V tomto grafu je zvláštní, že chlapci i dívky procentuálně naprosto stejně a ve stejné výši ohodnotili „pomoc při neshodách s učiteli“ a „pomoc s osobním problémem.“ Dále chlapci hodnotí „pomoc v případě neúspěchu“ na 24 %, „pomoc se vztahovým problémem“ na 11 % a „pomoc s rozvojem talentu“ na 7 %. Dívky hodnotí „pomoc v případě neúspěchu“ a „pomoc se vztahovým problémem“ na 17 % a „pomoc s rozvojem talentu“ na 8 %.

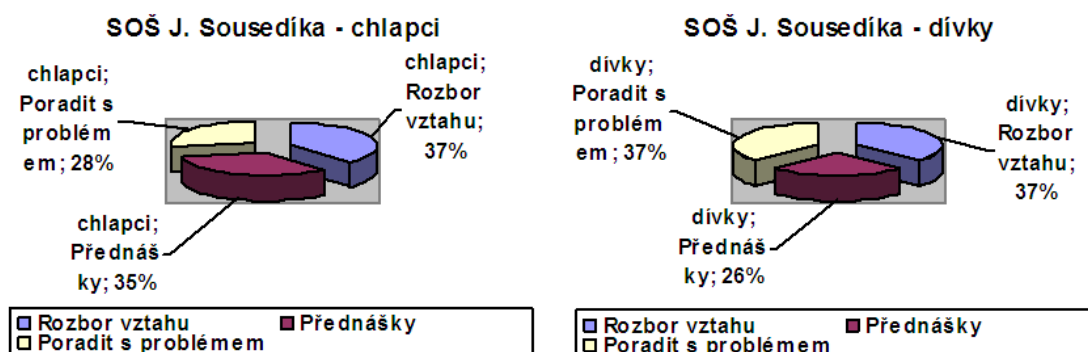
Jako další možnosti byly uvedeny:

- informovat o VŠ
- pomoc s problémem v rodině

Otázka č. 4 – Co by mohl udělat ŠP pro třídu?

Možnosti:

- rozbor vztahu ve třídě
- přednášky
- poradit s problémem většiny třídy

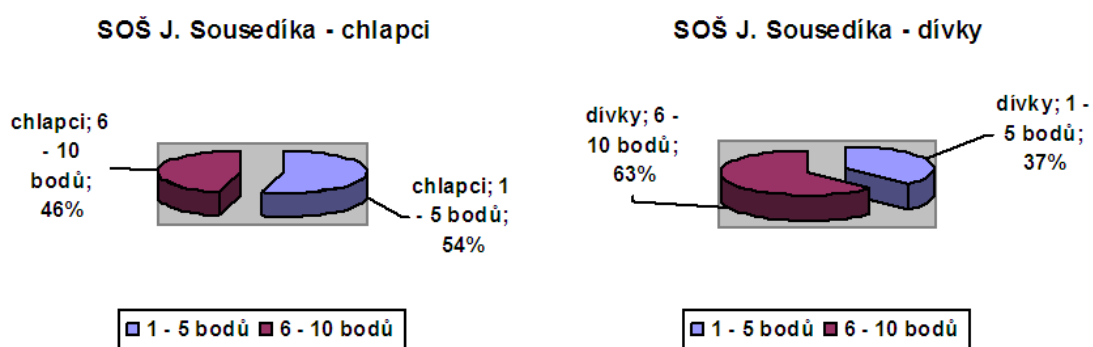

Školní psycholog by mohl dle chlapců i dívek na 37 % pro třídu udělat „rozbor vztahu třídy“, stejně vysoké procenta dávají dívky i možnosti „poradit s problémem většiny třídy“ a 26 % tvoří u dívek „přednášky.“ Chlapci hodnotí „přednášky“ na 35 % a „poradit s problémem většiny třídy“ na 28 %.

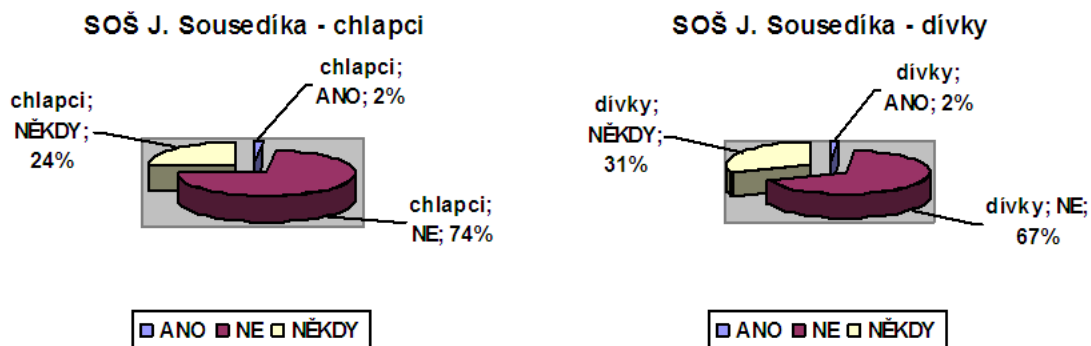
Jako další možnost bylo uvedeno:

- divadlo na danou problematiku

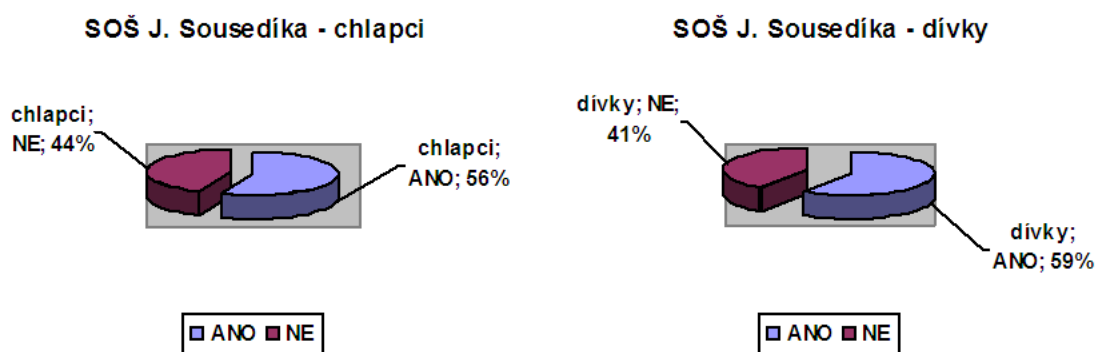
Otázka č. 5 – Jak hodnotíte důležitost ŠP na škole? (1bod – min., 10 bodů – max.)

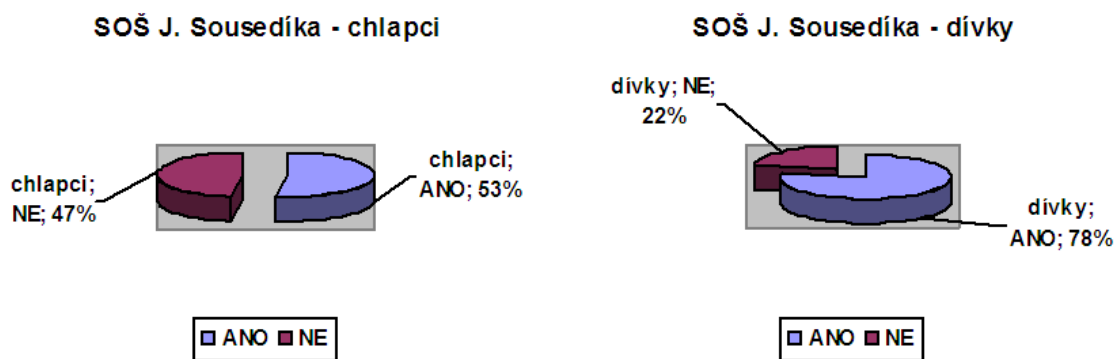
Důležitost školního psychologa na škole hodnotili chlapci na 46 % v bodovém rozmezí od 6 do 10 bodů a 54 % hodnotilo nižšími body. Děvčata hodnotily důležitost školního psychologa na 63 % v rozmezí od 6 do 10 bodů a 37 % děvčat hodnotilo nižšími body.

Otázka č. 6 – V případě problému, se kterým si nevíte rady, vyhledáváte pomoc ŠP?

V případě problémů vyhledává pomoc školního psychologa 2 % chlapců a 2 % dívek. „Někdy“ vyhledává pomoc školního psychologa 24 % chlapců a 31 % dívek. Pomoc školního psychologa nevyhledává 74 % chlapců a 67 % dívek.

Otázka č. 7 – Důvěřujete školnímu psychologovi?

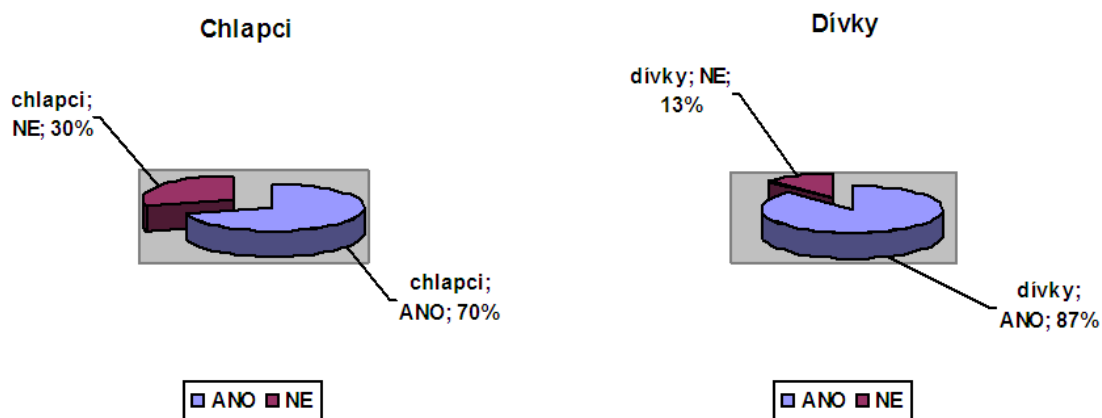
Školnímu psychologovi na této škole důvěřuje 56 % chlapců a 59 % dívek.

Otázka č. 8 – Doporučil(a) byste návštěvu psychologa kamarádovi s problémem?

Návštěvu školního psychologa by kamarádovi doporučilo 53 % chlapců a 78 % dívek. I tady jsem se setkala s tím, že pouze 59 % dívek důvěřuje školnímu psychologovi, ale až 78 % dívek by jeho návštěvu doporučila svému kamarádovi.

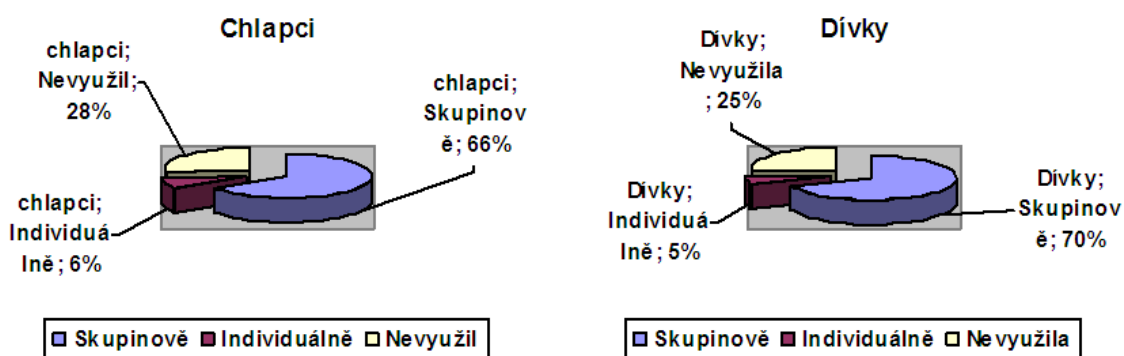
12 Souhrnné grafické vyhodnocení dotazníků obou škol

Otázka č. 1 – Jste dostatečně informován(a) o přítomnosti ŠP ve škole?

O školním psychologovi na školách je dostatečně informováno 70 % chlapců a 87 % dívek.

Otázka č. 2 – Využil(a) jste možnosti návštěvy tohoto psychologa?

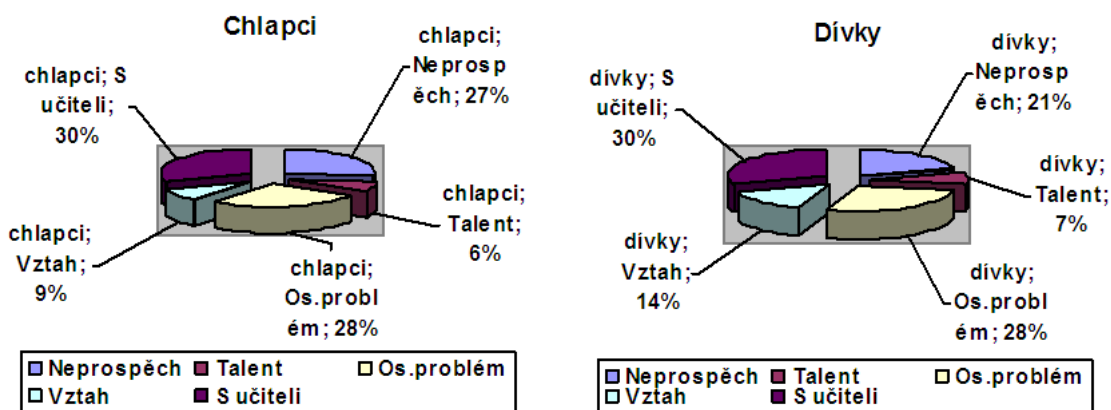
Školního psychologa navštívilo celkem 72 % chlapců, z toho 66 % skupinově a 6 % individuálně. Dívky navštívily školního psychologa celkem v 75 %, z toho 70 % skupinově a 5 % individuálně.

Otázka č. 3 – Co by mohl ŠP udělat pro Vás osobně?

Možnosti:

- pomoci v případě nespěchu

- pomoci s rozvojem talentu
- pomoci s osobním problémem
- pomoci se vztahovým problémem
- pomoci s neshodami s učiteli

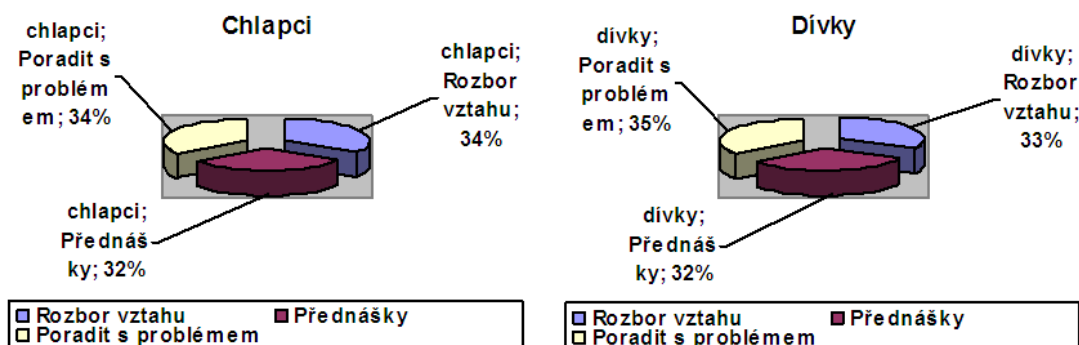

Nejvíce % u chlapců i děvčat získala „pomoc ŠP s neshodami s učiteli“ a to ve výši 30 %. 28 % „pomoc s osobním problémem“ hodnotili stejně jak chlapci, tak dívky. Chlapci dále volili „pomoc v případě neprospěchu“ ve výši 27 %, „pomoc se vztahovým problémem“ hodnotili 9 % a „pomoc s rozvojem talentu“ chlapci vyhodnotili na 6 %. Dívky měly stejné pořadí, ale jiná procenta. 21 % „pomoc v případě neprospěchu,“ 14 % „pomoc se vztahovým problémem“ a 7 % „pomoc s rozvojem talentu.“

Otázka č. 4 – Co by mohl udělat ŠP pro třídu?

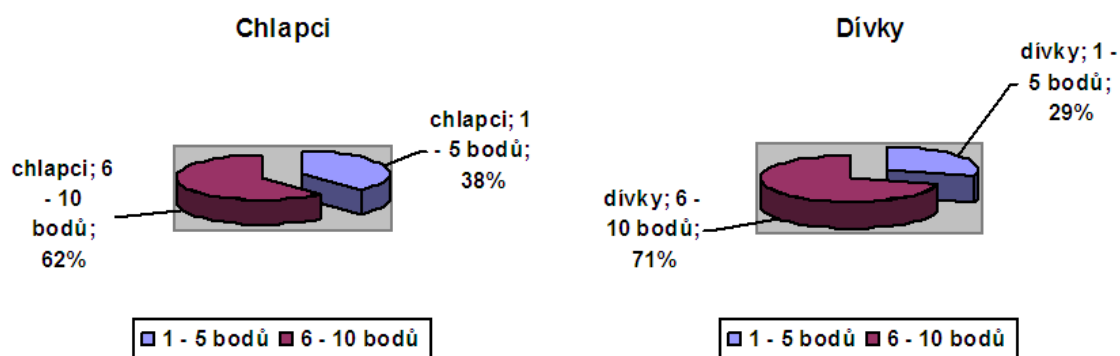
Možnosti:

- rozbor vztahu ve třídě
- přednášky
- poradit s problémem většiny třídy

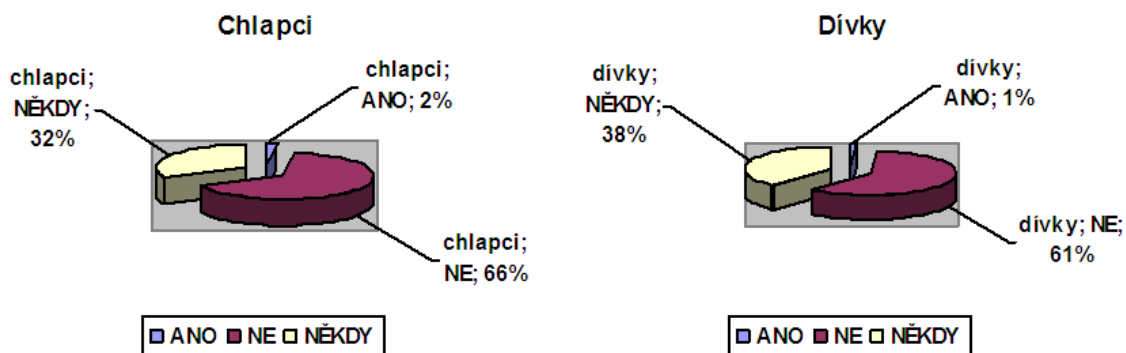

Třídě může školní psycholog dle chlapců „poradit s problémem většiny třídy“ – hodnoceno 34 %, stejně chlapci hodnotili i „rozbor vztahu ve třídě“ a 32 % volili chlapci „přednáškám.“ Dívky uváděly nejvíce „poradit s problémem většiny třídy“ – hodnoceno na 35 %, „rozbor vztahu třídy“ hodnotili na 33 % a „přednáškám“ daly 32 %. Rozdíly v tomto grafu mezi chlapci a dívkami jsou nepatrné.

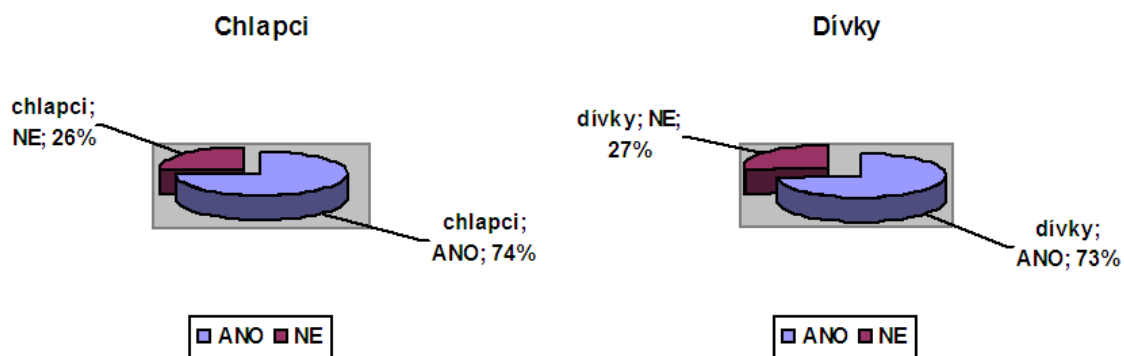
Otázka č. 5 – Jak hodnotíte důležitost ŠP na škole? (1bod – min., 10 bodů – max.)

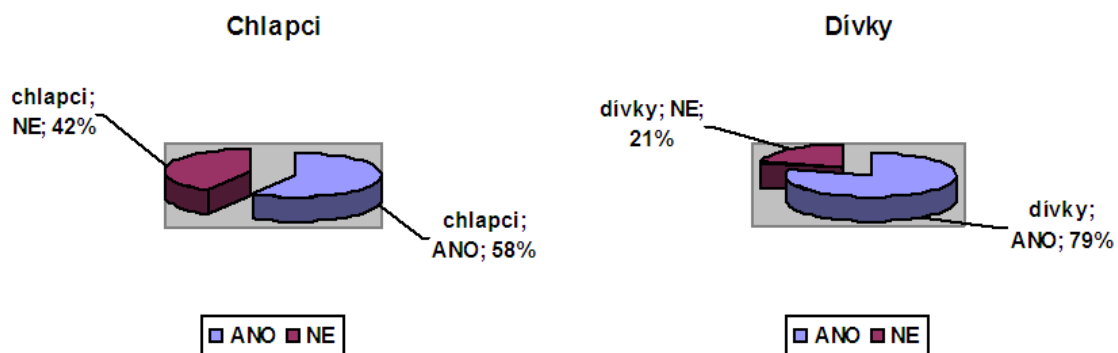
Důležitost školního psychologa na škole hodnotí chlapci na 62 % v bodovém rozmezí od 6 do 10 bodů a 38 % hodnotilo nižšími body. Dívky vidí důležitost školního psychologa na 71 % v bodovém rozmezí od 6 do 10 bodů a 29 % hodnotilo nižšími body.

Otázka č. 6 – V případě problému, se kterým si nevíte rady, vyhledáváte pomoc ŠP?

Pomoc školního psychologa vyhledává 2 % chlapců a 1 % dívek. Jen „někdy“ jeho pomoc vyhledává 32 % chlapců a 38 % dívek. Pomoc školního psychologa nevyhledává 66 % chlapců a 61 % dívek.

Otázka č. 7 – Důvěřujete školnímu psychologovi?

Školnímu psychologovi důvěřuje 74 % chlapců a 73 % dívek.

Otázka č. 8 – Doporučil(a) byste návštěvu psychologa kamarádovi s problémem?

Návštěvu školního psychologa by kamarádovi doporučilo 58 % chlapců a 79 % dívek.

Shrnutí dotazníkového šetření:

Při zpracovávání výsledků dotazníkového testu jsem nabyla dojmu rozdílného přístupu k vyplňování dotazníků ze strany žáků mezi oběma školama. Pravděpodobně je to z důvodu rozdílného typu školských zařízení.

Žáci Obchodní akademie:

- mají větší přehled o možnostech pomoci ze strany psychologa (více se nad tím zamýšleli, jsou možná více informováni nebo umí zpracovat tyto informace a berou je vážně),
- objevující se šikana, jako další možnost pomoci školního psychologa, má nejspíš svůj důvod. Rizikové chování, do něhož spadá, je jistě často prezentovaný pojem, se kterým jsou žáci seznámeni. Vzhledem k tomu, jak vysoké % důvěry má na této škole školní psycholog se dá předpokládat, že v případě takového problému ho žáci skutečně navštíví.

Žáci Střední odborné školy J. Sousedíka:

- dotazníky žáků mi připadaly vyplněné jen za účelem splnění zadaného úkolu (neobjevuje se žádná vlastní iniciativa, žádné zamýšlení nad problematikou, téměř žádné vlastní názory..),
- důvěra ve školního psychologa je na této škole nižší než na Obchodní akademii zřejmě z důvodu, že větší % žáků má pocit, že si chtějí všechny problémy řešit sami.

Má na to vliv míra vzdělanosti, zodpovědnosti, úvahy o budoucnosti? Žáci z učiliště většinou vidí svou budoucnost v tom, rychle dostudovat a jít si vydělávat, osamostatnit se, nebýt dále závislí atd. Na Obchodní akademii se předpokládá pokračování ve studiu, žáci si toho jsou vědomi a je to jejich volba.

Závěr

Školní psycholog je poměrně nově vytvořena pozice, využívaná v mnoha školských zařízeních. Existují však i školy, které si ho s ohledem na nedostatek finančních prostředků a možná i nedostatek informací nedokáží zřídit. Zjistila jsem, že tato problematika je sice pro školy zajímavá, ale vedení školy má často problém si zřízení této pozice ve vlastních podmínkách představit. Mne tato problematika zaujala natolik, že jsem se rozhodla si téma „Školní psycholog“ vybrat pro zpracování své bakalářské práce. Stalo se tak s ohledem na to, že si myslím, že školní psycholog by měl být pro dítě ve škole vyhledávaným partnerem při řešení problému. Vzhledem k tomu, že i mně jednou nastanou rodičovské povinnosti, rozhodla jsem se rozšířit si obzor i v tomto směru.

Hlavním cílem práce bylo zhodnotit působnost školního psychologa ve školském zařízení. Ovšem z důvodu široké škály působností, jsem se zaměřila pouze na jeho práci v interakci se žáky středních škol. Popis jeho činnosti je součástí první části práce, stejně jako kritická místa profese a historie školní psychologie. Pro druhou část jsem si připravila dotazníkové šetření provedené ve dvou zvolených středních školách rozdílného typu. Názory žáků se lišily dle školy nebo ročníku, ale z konečných výsledků jasně vyplynulo, že školní psychologové mají na školách své využití, žáci jsou o jejich pomoci informováni a jejich přítomnost ve škole vidí jako pozitivní.

Důvěra se sice neukázala jako stoprocentní, ale musím přiznat, že pokud by se tak stalo, bylo by mi to asi podezřelé. Mezi tolika rozdílnými jedinci se prostě může objevit někdo, kdo si svou důvěrou není zcela jistý nebo pro nedůvěru má své důvody. Nad tímto zjištěním jsem se nepozastavovala. Spíše jsem se pozastavila nad žáky, kteří tvrdili, že o školním psychologovi nejsou dostatečně informováni, ač jejich spolužáci ze třídy potřebné informace mají. Navíc, když se ve výroční zprávě školy uvádí, že v 1. ročnících probíhají adaptační kurzy, kde se mimo jiné žáci seznamují se školním psychologem a jeho uplatněním na škole. Z toho se dá usoudit spíše nezájem samotných žáků o toto téma, než nedostatečná práce psychologa.

Možná jediným zklamáním při zpracovávání této práce pro mě bylo, že k tématu školní psychologie/školní psycholog se odborná literatura sháněla poměrně těžce a zdlouhavě. Ovšem jsem velmi ráda, že se mi i přesto podařilo nashromáždit tolik informací, aby tato práce mohla vzniknout a byla přínosem pro ty, kdo by se chtěli o práci školního psychologa zajímat stejně jako já.

Literatura

- [1] FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*. 1.vyd. Praha : Portál, 1997. 384 s. ISBN 80-7178-063-4
- [2] HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha : Portál, 2000. 776 s. ISBN 80-7178-303-X
- [3] HVOZDÍK, J. *Základy školskej psychológie*. 1. vyd. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1986. 354 s.
- [4] ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. 2. vyd. přeprac. Praha : Portál, 2004. 392 s. ISBN 80-7178-829-5
- [5] VÁGNEROVÁ, M. *Školní poradenská psychologie*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005. 432 s. ISBN 80-246-1074-4
- [6] ZAPLETALOVÁ, J. *Co dělá školní psycholog, Kritická místa profese* [online], [cit. 2009-08-25]. Dostupné na WWW: <http://ipp.ppp.cz/sluzby/co-dela-sp/co-dela-sp.pdf>
- [7] *Stanovy asociace školní psychologie ČR a SR 5.6.1997* [online], [cit. 2009-09-15]. Dostupné na WWW: <http://school-psychology.cz/>
- [8] MAREŠ, J. *Dopis na MŠMT ČR* [online], [cit. 2009-08-25]. Dostupné na WWW: <http://lfhk.cuni.cz/mares/sp/casopis/97/clanky/kozel.htm>
- [9] OAKLAND, T., CUNNINGHAM, J. *Návrh koncepce školní psychologie – 1996*. [online], [cit. 2009-08-25]. Dostupné na WWW: <http://lfhk.cuni.cz/mares/sp/casopis/97/clanky/oakland.htm>
- [10] *Zákon č. 563 ze dne 24. září 2004 o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů*
- [11] *Vyhláška 72 ze dne 9. února 2005 o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních*

A DOTAZNÍK pro žáky školy

Název školy:

jsem: muž x žena (prosím zatrhněte)

ročník:

1. Jste dostatečně informován(a) o přítomnosti školního psychologa ve škole? (odpověď zaznačte křížkem)

ANO	☐	NE	☐
-----	--------------------------	----	--------------------------

2. Využil(a) jste možnosti návštěvy tohoto psychologa?

ANO	☐	NE	☐
Skupinově	☐	☐	☐
Individuálně	☐	☐	☐

3. Co by školní psycholog mohl udělat pro Vás osobně? (můžete zvolit i více odpovědí)

- pomoci v případě neprospěchu
- pomoci s rozvojem talentu
- pomoci s osobním problémem
- pomoci se vztahovým problémem
- pomoci s neshodami s učiteli
- další varianty, které Vás napadají:
-

4. Co by mohl udělat školní psycholog pro třídu? (můžete zvolit i více odpovědí)

- rozbor vztahu ve třídě
- přednášky
- poradit s problémem většiny třídy
- další varianty, které Vás napadají:
-

5. Jak hodnotíte důležitost školního psychologa na škole?

Ohodnoťte bodem, min. 1bod, max. 10 bodů	<input type="text"/>
--	----------------------

6. V případě problému, se kterým si nevíte rady, vyhledáváte pomoc školního psychologa?

ANO, téměř vždy	☐	Ne, nikdy	☐	Někdy	☐
-----------------	--------------------------	-----------	--------------------------	-------	--------------------------

7. **Důvěřujete školnímu psychologovi?**

ANO	☐	NE	☐
-----	--------------------------	----	--------------------------

8. **Doporučil(a) byste návštěvu psychologa kamarádovi s problémem?**

ANO	☐	NE	☐
-----	--------------------------	----	--------------------------

B Náplň práce školního psychologa – zaměřená na žáky

1.ročníky

- společná schůzka pro žáky i rodiče – informace o službách ŠPP a jejich možnostech
- adaptační kurzy pro žáky 1. ročníků + třídního učitele + členy ŠPP
- individuální konzultace se zaměřením na adaptaci a nové formy učení ve škole – individuální péče pro žáky s neprospěchem, o netalentované žáky, o zapojení do soutěží a o žáky, kteří se pohybují v jiném rodinném prostředí, než je matka a otec
- úprava provozních hodin ŠPP od 6:30 do 7:30, tj. před výukou, a v pozdních odpoledních hodinách, tj. po výuce
- péče o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami s cílem připravit na maturitu Handicap (úprava reakčního času pro žáky, individuální přístup k nim atd.)

2.ročníky

- příprava na výběr volitelných předmětů – mapování zájmů žáků v profesní oblasti i volnočasových aktivitách
- převážná práce se skupinami, zájemci, třídami, utváření odborných kroužků pro doplnění studia, které v rámci školy neposkytujeme
- průběžné sledování vývoje prospěchu a chování žáků s cílem v tomto školním roce zvážit pobyt výrazně slabých žáků ve škole
- volnočasové semináře jsou zaměřeny na oblast mezilidských vztahů, partnerských vztahů, dospělých, dospívajících, rizikové formy chování

3.ročníky

- převážná práce školních psychologů je zaměřena na individuální konzultace – profesionální orientace, diagnostika, výkonové testy, možnosti specializace v rámci školy
- práce s rodinami, žáci dosahují plnoletosti a je řešena otázka ekonomické i lidské samostatnosti, pomoc psychologa při sestavování dohody v rámci rodiny
- aktivní účast školního psychologa na mimoškolních akcích, včetně pobytů v zahraničí

4.ročníky

- žáci 4. ročníků v rámci volitelných seminářů a besed se školním psychologem získávají informace o vysokých školách, zahraničních studijních pobytech
- semináře jsou zaměřené na přípravu k maturitní zkoušce, k vysokoškolskému studiu, jak a kde doplnit potřebné informace pro studium
- po ukončení 4. ročníku žáci mají zajištěn servis v oblasti odvolacího řízení, výběru dalšího studijního programu, přípravu na výběrové konkurzní řízení
- servis pro žáky je ukončen zpětnou vazbou od nich, zda studují na vysoké škole nebo jsou zaměstnaní. Ale i po tomto období poskytuje psycholog servis firmám pro kontakt s našimi absolventy.

Školní poradenské pracoviště zajišťuje všechny uvedené body a školní psychologové jsou zároveň nejen realizátory, ale i koordinátory preventisty a výchovného poradce.

C Vyhodnocení – Obchodní akademie, Valašské Meziříčí

Otázka č. 1 – Jste dostatečně informován(a) o přítomnosti školního psychologa na škole?		
Odpovědi (%)	ANO	NE
1. ročník: chlapci	89	11
1. ročník: dívky	97	3
2. ročník: chlapci	79	21
2. ročník: dívky	95	5
3. ročník: chlapci	67	33
3. ročník: dívky	84	16

Otázka č. 2 – Využil(a) jste možnosti návštěvy tohoto psychologa?			
Odpovědi (%)	Skupinově	Individuálně	NE
1. ročník: chlapci	33	0	67
1. ročník: dívky	47	6	47
2. ročník: chlapci	62	6	32
2. ročník: dívky	80	5	15
3. ročník: chlapci	57	14	29
3. ročník: dívky	48	10	42

Otázka č. 3 – Co by školní psycholog mohl udělat pro Vás osobně?					
Odpovědi (%)	Pomoc v případě neprospěchu	s rozvojem talentu	s osobním problémem	se vztahovým problémem	s neshody s učiteli
1. ročník: chlapci	36	0	29	0	35
1. ročník: dívky	24	7	24	13	32
2. ročník: chlapci	30	4	25	8	33
2. ročník: dívky	20	6	33	10	31
3. ročník: chlapci	26	20	27	7	20
3. ročník: dívky	22	6	28	14	30

Otázka č. 4 – Co může udělat školní psycholog pro Vaší třídu?			
Odpovědi (%)	Rozbor vztahu ve třídě	Přednášky	Pomoc s problémem většiny třídy
1. ročník: chlapci	13	54	33
1. ročník: dívky	33	33	34
2. ročník: chlapci	39	17	44
2. ročník: dívky	36	29	35
3. ročník: chlapci	18	36	46
3. ročník: dívky	25	42	33

Otázka č. 5 – Jak hodnotíte důležitost školního psychologa na škole?			
Odpověď	(%)	Body 1 - 5	Body 6 – 10
1. ročník: chlapci		11	89
1. ročník: dívky		17	83
2. ročník: chlapci		21	79
2. ročník: dívky		10	90
3. ročník: chlapci		13	87
3. ročník: dívky		35	65

Otázka č. 6 – Vyhledáváte pomoc školního psychologa?				
Odpověď	(%)	ANO	NE	NĚKDY
1. ročník: chlapci		11	45	44
1. ročník: dívky		0	41	59
2. ročník: chlapci		0	54	46
2. ročník: dívky		0	42	58
3. ročník: chlapci		0	71	29
3. ročník: dívky		2	73	25

Otázka č. 7 – Důvěřujete školnímu psychologovi?			
Odpověď	(%)	ANO	NE
1. ročník: chlapci		100	0
1. ročník: dívky		94	6
2. ročník: chlapci		100	0
2. ročník: dívky		95	5
3. ročník: chlapci		86	14
3. ročník: dívky		67	33

Otázka č. 8 – Doporučil(a) byste návštěvu psychologa kamarádovi s problémem?			
Odpověď	(%)	ANO	NE
1. ročník: chlapci		56	44
1. ročník: dívky		85	15
2. ročník: chlapci		67	33
2. ročník: dívky		95	5
3. ročník: chlapci		75	25
3. ročník: dívky		68	32

D Vyhodnocení – Střední odborná škola J. Sousedíka, Vsetín

Otázka č. 1 – Jste dostatečně informován(a) o přítomnosti školního psychologa na škole?					
Odpovědi (%)	ANO		NE		
2. ročník: chlapci	58		42		
2. ročník: dívky	93		7		
3. ročník: chlapci	100		0		
3. ročník: dívky	91		9		
4. ročník: chlapci	75		25		
4. ročník: dívky	36		64		

Otázka č. 2 – Využil(a) jste možnosti návštěvy tohoto psychologa?			
Odpovědi (%)	Skupinově	Individuálně	NE
2. ročník: chlapci	73	6	21
2. ročník: dívky	96	4	0
3. ročník: chlapci	100	0	0
3. ročník: dívky	100	0	0
4. ročník: chlapci	60	20	20
4. ročník: dívky	92	0	8

Otázka č. 3 – Co by školní psycholog mohl udělat pro Vás osobně?					
Odpovědi (%)	Pomoc v případě neprospěchu	s rozvojem talentu	s osobním problémem	se vztahovým problémem	s neshody s učiteli
2. ročník: chlapci	24	8	29	11	28
2. ročník: dívky	19	6	33	11	31
3. ročník: chlapci	13	0	49	13	25
3. ročník: dívky	23	8	27	19	23
4. ročník: chlapci	29	0	14	14	43
4. ročník: dívky	6	9	25	25	35

Otázka č. 4 – Co může udělat školní psycholog pro Vaši třídu?			
Odpovědi (%)	Rozbor vztahu ve třídě	Přednášky	Pomoc s problémem většiny třídy
2. ročník: chlapci	33	39	28
2. ročník: dívky	30	38	32
3. ročník: chlapci	62	13	25
3. ročník: dívky	41	18	41
4. ročník: chlapci	50	25	25
4. ročník: dívky	44	16	40

Otázka č. 5 – Jak hodnotíte důležitost školního psychologa na škole?			
Odpověď	(%)	Body 1 - 5	Body 6 – 10
2. ročník: chlapci		56	44
2. ročník: dívky		39	61
3. ročník: chlapci		20	80
3. ročník: dívky		32	68
4. ročník: chlapci		75	25
4. ročník: dívky		42	58

Otázka č. 6 – Vyhledáváte pomoc školního psychologa?				
Odpověď	(%)	ANO	NE	NĚKDY
2. ročník: chlapci		2	82	16
2. ročník: dívky		0	63	37
3. ročník: chlapci		0	60	40
3. ročník: dívky		5	66	29
4. ročník: chlapci		0	0	100
4. ročník: dívky		0	82	18

Otázka č. 7 – Důvěřujete školnímu psychologovi?			
Odpověď	(%)	ANO	NE
2. ročník: chlapci		54	46
2. ročník: dívky		63	37
3. ročník: chlapci		60	40
3. ročník: dívky		71	29
4. ročník: chlapci		75	25
4. ročník: dívky		27	73

Otázka č. 8 – Doporučil(a) byste návštěvu psychologa kamarádovi s problémem?			
Odpověď	(%)	ANO	NE
2. ročník: chlapci		54	46
2. ročník: dívky		74	26
3. ročník: chlapci		60	40
3. ročník: dívky		90	10
4. ročník: chlapci		25	75
4. ročník: dívky		64	36